

የሕዳሴ አብዮት

ጥቅምት 2007 ዓ.ም

© ኅዳር 2007 ዓ.ም

የአሳታሚው መብት ቤት የተጠበቀ ነው

የመጀመሪያው ዕትም - ኅዳር 2007 ዓ.ም

የውስጥ ገጾች ጽሑፍና ቅንብር - ቤቴልሔም አመነሽዋ

የሸፋን ቅንብር - ነቢዩ መስፍን

ዋና አከፋፋይ - 091 176 2544

ማውጫ

መግቢያ	4
ክፍል አንድ - ኢትዮጵያ እና ኢትዮጵያዊነት	8
• በሙሉነህ አያሌው	
ክፍል ሁለት - የኢትዮጵያ አብዮት	58
• በኃይለመስቀል በሸዋምየለህ	
ክፍል ሦስት - ሕዳሴውን እንደ ቪልቪት	74
• በዳዊት ታደሠ	
ክፍል አራት - ሠላማዊ ትግል	96
• እስከንድር ነጋ	
ክፍል አምስት - የሕዳሴው አብዮት	156
• ተመስገን ደሳለኝ	

መግቢያ

ከኢትዮጵያ ሁለንተናዊ ዕጣ-ፈንታ ጋር በተያያዘ መጪው ጊዜ ያስቀመጠው ምርጫ አንድ ብቻ መሰሏል። ባላለፍናቸው ዘመን ተሸጋሪ የታሪክ ሂደቶች በፖለቲካዊ ባህላችን የተመሰለው አምባገነንነት፣ ስልጣን ላይ ለነበሩት ሥርዓታት መገለጫ ሆኖ ነበር። በዚህ የረዥም ዓመታት የግፊትነት ጉዞ ከአገዛዙና ከገዢዎቹ ውጪ ህዝብ ሲጠቀም የታየበት አጋጣሚ አለመኖሩ ደግሞ በደሉን የመረረ አድርጓታል። እንደ አለመታደል ሆኖ ዛሬም ከዚህ ኋላቀር የፖለቲካ ስርዓት አልወጣንም። የስልጣን ብቸኛው ምንጭ ህዝብ እንዲሆን ለማረጋገጥ በሺዎች መስዋዕትነት ቢሞክርም ማሳካት ግን አልተቻለም። ይህ ለምን ሆነ? የአስከዛሬው መከራ አላማውን ያላሳካው ለምንድን ነው? ባህላችን ዴሞክራሲን ማስተናገድ ስላቃተው ወይስ የተሞከረበት መንገድ ስለማያዋጣ? የቀደመት የለውጥ መከራዎች ውድቀት የተሰፋ ቢስነታችን ማረጋገጫ ሊሆኑ ይችላሉ? የዚህች ታሪካዊ አገር መጨረሻ በዚህ እንደማይደመደም ያመንን ጋዜጠኞች በፖለቲካ ህይወታችን እስከአሁን ባልተሞከረ የትግል ስልት፣ ለውጥ ማዋለድ ይቻላል ብለናል። የምናምንበት የአብዮታዊ ጋዜጠኝነት ጎልቶትም፣ ለዚህ ህልም ያስገዛናል። አገሪቱን በዋናነት እየናጡ የሚገኙትን

የተለያዩ የፖለቲካ ፍላጎቶች አካታች የሆነ አብዮት ለውጡን ስር -ነቀል፤ ግቡንም ዴሞክራሲያዊ እንደሚያደርገው አንጠራጠርም።

በዳግማዊ አብዮት ይህችን አራታዊት (ጥንታዊት) አገር የመምራት ዕድል ያገኘው የሸፍቶች ስብስብ፣ ለሃያ ሶስት ዓመታት መሰንበት ቢችልም አገሪቷን ወደፊት ከመውሰድ ይልቅ ቁልቁል አውርዷታል። በድህረ -ደርግ ማግስት፣ የተሻለ አቻቻይ ፖለቲካዊ ስርዓት ለማበጀት ከውስጥም ከውጪም የነበረው ተስፋ፣ በጥቂት ዓመታት ውስጥ ወደ ታላቅ ቀቢፀ -ተስፋነት ተለወጠ። ዴሞክራሲያዊ ተቋማትን መገንባት፣ የሀገር ግንባታውን የቀደሙ ጉድለቶች ማረም፣ ነፃ የኢኮኖሚ ስርዓት መዘርጋት፣ ሀሳብ እንጂ ጠብ-መንጃ የማይነግስበት አደባባይ መፍጠር በሁለቱ ዓስርታት ውስጥ አፈር የለበሱ ህልሞች ሆነዋል። አብዮት ያስፈልገናል፣ ይመጣልም የምንልበት አንዱ ስረ-ምክንያትም እኒህን የተሸነፉ የሚመስሉ ህልሞችን ዳግም ወደየልቦናችን ለመመለስ ነው። ይሄን የቋሚ ሽፍቶች ቡድን በምርጫ ፖለቲካ የሚቀየር ብቻም ሳይሆን ለመገራት እንኳን የሚፈቅድ አለመሆኑም፣ የአብዮቱን ናፍቆት አገንግኖታል። ከደም-አልባ አብዮት ውጪ፣ ኢትዮጵያን እንደ አገር ማቆየት እንደማይቻልም እንደናምን አስገድዶናል።

የ“ሕዳሴ አብዮት” በሚል ስያሜ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የተካተተው ተተግባሪ ሀሳብ መጪውን ጊዜ ካለፈው ዘመን ጉድፍ ለማንፃት አቅም እንዳለው ታምኖበታል። በተለይ በባህል፣ በአመለካከትና በታሪክ የተገፉ ስብስቦች በዴሞክራሲያዊ ጥላ ስር በእኩል ውክልና ወደ አደባባዩ የሚወጡበት መንገድ በመፍትሔነት ተቀምጧል። ቀጣዩ የአገሪቱ ዋነኛ ፈተና ሊሆን እንደሚችል የሚገመተው ይህ የተዘነጋ አገራዊ እውነት መቋጫ ካላገኘ ማኅበረሰብን ላመፍረስ ጉልበት እንዳለው ይታመናል። የሕዳሴ አብዮት የተነሳበትና እንደግብ ካስቀመጥናቸው ግቦች መካከል ይህ ርዕስ

ጉዳይ ከፊት ቀዳሚ ይሆናል። የእርምጃ ቋንቋ ተናጋሪ እና የአስልምና ሀይማኖት ተከታዮች ደግሞ በዋነኝነት ተነስተዋል።

አገሪቷ አብዮታዊ የለውጥ ማዕበል ያስፈልጋታል ስንል ለውጡ መምጣት አለበት ብለን የምናምነውም ሰላማዊ እና ሁሉን አሳታፊ በሆነ የትግል ስልት መሆኑን መዘንጋት የለበትም። በሰላማዊ ህዝባዊ አብዮት ወደ መንብረ-ሥልጣን ብቅ ያሉ አብዛኞቹ አብዮቶች ከሌሎች የመታገያ መስመሮች በተሻለ ዴሞክራሲያዊ መንግስትን በማግኘት እጅግ ውጤታማ መሆናቸው በብዙ መልኩ ተስተውሏል። መጽሐፉ የሰላማዊ የትግል ስልት ጠቀሜታን በሚመለከት በሰፊው ለመዳሰስ መሞከሩም፤ ከዚህ መነሻ የሚቀዳ መሆኑን ለመጠቀም እንፈልጋለን።

የዚህ መጽሐፍ ሌላው አካል የቀደመውን የኢትዮጵያ አብዮት መገምገም ነው። ከአርባ አመታት በፊት የተነሳው ይህ ስር -ነቀል ለውጥ ገንብንና ከፊል ፊውዳላዊ ስርዓቱን ማፈራረስ ቢቻልም ካገባቸው ጥያቄዎች መካከል ዋናዎቹን የሳተ ነበር። የ"መሬት ላራሹን" ትውልዳዊ ህልም ወታደራዊው መንግስት ያሳካ ቢመስልም ስልጣንን ወደ ህዝብ ባለቤትነት ለመመለስ የተከፈለው የደም ዋጋ ግን በከንቱ ሆኗል። በቡድን የተዋቀረው የወቅቱ የትግል ጉዞ አንዱን ለወንበር ባለቤትነት ሌላውን ደግሞ ለአገር አልባነት ያበቃ ነበር። የወታደሩን ልሂቅ በጉልበት ያንበረከከው የሰሜን ኢትዮጵያ ሰብሰብ በበርካቶች ደምና አጥንት አራት ኪሎ ቢደርስም፤ ሲያቀነቅን የሚሰማውን የብሔር አኩልነት እንኳን ማረጋገጥ ተስኖታል። የኢትዮጵያ አብዮት ከሰጠን ይልቅ የገጠቀን በዝቷል የምን ለውም እነዚህን ሌሎች የውድቀት ምክንያቶችን በመንተራስ ነው። ከዚህ ሀሳብ በተከታይነትም፤ የኢትዮጵያዊነት የታሪክ፤ የባህል እና የማንነት መለዋወጥ ተተንትነዋል። በተከታታዮቹ ስርዓታት የተስተዋለው ኢትዮጵያዊነት ከፍታዎቹ እና ጉድለቶቹ፤ ለቀጣዩ አብዮት መንፈስ በሚዛመድ መልኩ ተቀምጠዋል። የሕዳሴው አብዮት ከኋላ ወደፊት የሚመለከት እንጂ

የቀደመውን በማፍረስ የሚጠመድ አይደለምና የኢትዮጵያን መለዋወጥ ደግሞ የመበየንን አስፈላጊነት ያስረግጣል።

ኢትዮጵያን ጨምሮ አለማችን ያስተናገደቻቸው አብዮቶች የሚዋዋሉ የበዙ ባህሪያት አሏቸው። ከለውጡ ስልት ጀምሮ እስከ አብዮቱ ውጤት ድረስ የሚስተዋሉት ከስተቶች፤ ለሌሎች ተጨቋኞች መነቃቂያም ሆነ ተስፋ ማንጠፊያ ይሆናሉ። በዚህ መፅሀፍ የሚወሳው አብዮት ፍፁም ሰላማዊ እንደመሆኑ የፍሎዝሎቫኪያን የቪልቪት አብዮት መልክ እንዲኖረው ታልሟል። ደም-አልባ፤ የገዢው ፓርቲ አባላት የተሳተፉበትና በድርድር የተጠናቀቀ ስር-ነቀል የንቅናቄ ውጤት መሆኑ የቪልቪትን ተሞክሮ የምንማርበት ያደርገዋል። ከመፅሐፉ ጥቂት ክፍል የተካተተበት መነሻም በየትኛውም መስፈርት የለውጡ ሂደት መወደሱ ነው።

የስርዓቱ ቅጥ-ያጣ ከፋት፤ ማኅበረሰቡ ላይ ያዘነበው ትውልድ ተሻጋሪ መከራ አልፎም እርስ በእርስ የመተላለቂያ የፀብ መስመሮች፤ የዘመኑን ገዢዎችም ሆነ በከፉ ዓይን የሚተያዩ የተቃውሞ ል ሂቃኑን፤ በቀጣይ በምትኖረው አገር ዴሞክራሲያዊ መሆን ብቻ ላይ በመተማመን፤ በይቅርታ እና በፍቅር ኅብረት የሕዳሴውን አብዮት መቀስቀስ ይገባል እንላለን።

በኢሕአዴዳ ኢትዮጵያ ዝግመታዊ የሞት ሂደት ላይ ከተሰማማን፤ መፍጠን እንደሚያስፈልገን ግልፅ ነው። እንደ መድበሉ አዋጪዎች እምነት፤

ማዋለጃነት መጠቀም እንችላለን፤ ይገባናልም።

ኢትዮጵያ ለዘላለም ትኑር!

ጋዜጠኛ ሙሉነህ አያሌው

ከፍል አንድ

ኢትዮጵያ እና ኢትዮጵያዊነት

ምዕራፍ አንድ

- ኢትዮጵያዊነት...

ምዕራፍ ሁለት

- የኢትዮጵያ ታሪክ አተራረክ

ምዕራፍ ሦስት

- እስልምናና ኢትዮጵያዊነት

ምዕራፍ አራት

- የኢህአዴግ አዲሲቷ ኢትዮጵያዊ መልክ

ምዕራፍ አምስት

- ተሃድሶ የሚሻው የኢትዮጵያዊነት ብያኔ

ምዕራፍ አንድ

ኢትዮጵያዊነት...

ኢትዮጵያ የሚለው ስያሜ መሰረቱ ግሪክ ሲሆን ከክርስቶስ ልደት በፊት በውል ከታወቀው ከግብፅ በስተደቡብ የሚገኘው የአፍሪካ ክፍል የሚጠራበት አጠቃላይ ስም ነበር። ይሁንና ከክርስቶስ ልደት በኋላ አገባቡ ጠባብ እያለ አሁን ኢትዮጵያ የምትገኝበት አካባቢ መጠሪያ ለመሆን በቃ። ስያሜው በዚህ በጠበበና እስከአሁንም ቋሚ በሆነ መልኩ የምናገኘው፤ በፋኛው ምእተ ዓመት ለመጀመሪያ ጊዜ የክርስትና እምነት የተቀበለው የአክሱም ንጉስ ዔዛና በድንጋይ ላይ ባስቀረፀው አንድ ጽሑፍ ላይ ራሱን «የኢትዮጵያ ንጉሥ» ብሎ ሲጠራ ነው። ከዚያም በተከታታዮቹ ምእተ-ዓመታት በጊዜው በተጻፉ ጽሑፎች አክሱም «የኢትዮጵያዊያውያን ከተማ»፤ እፄ ካሌብ ደግሞ «የኢትዮጵያውያን ንጉሥ» ተብለው ሲጠቀሱ ስናይ፤ ስያሜው ቋሚ መልኩን እየያዘ መምጣቱን እንረዳለን። በፋኛው ምእተ-ዓመት መጀመሪያ ላይ የተጻፈው ከብራ-ነገሥት የተሰኘውና ንግሥት ሳባ ወደ ንጉሥ ስለሞን ያደረገውን ጉዞ የሚያትተው መጽሐፍም «ኢትዮጵያ»

የሚለው ስያሜ የአሁኒቱ ኢትዮጵያ ካለችበት ግዛት ጋር ያለውን መያያዝ ይፋ (አፌሰዩል) አድርጎታል። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የኢትዮጵያ ነገሥታት መደበኛ መጠሪያም «ንጉሠ ነገሥት ዘ-ኢትዮጵያ» ወይም «ንጉሠ ኢትዮጵያ» ሆኖ ቆይቷል። ለፐሮፌሰር ታደሰ ታምራት «የኢትዮጵያዊነት መሰረቱ አንድም ጥንታዊ መሆኑ ነው። ኢትዮጵያዊነት የአንድ መቶ ዓመት ጉዳይ አይደለም» ይላሉ። «ኢትዮጵያና ኢትዮጵያዊነት፤ በተወላጁቹ የህልውና መዛግብት ብቻ ሳይሆን፤ በዓለም ታሪክም ውስጥ ቋሚ ምስክርነት ያለው እውነታ ነው። ኢትዮጵያ የሚለው ስም፤ እኛ ላለንበት የአፍሪካ አካባቢ፤ በግሪኮች የተሰጠው የዛሬ 3000 ዓመት ያህል ሲሆን፤ በተለይ የዚህች የኛይቱ ኢትዮጵያ ጥንታዊ አባቶች፤ ራሳቸውን «ኢትዮጵያዊ» ብለው መጥራት የጀመሩት፤ ከዛሬ 1650 ዓመታት በፊት ነው።

«ይህም በመሆኑ፤ ከግሪኮች ዘመን ጀምሮ ስለ ኢትዮጵያ ይባል የነበረው ጥሩ ዝና፤ በመጽሐፍ ቅዱሱም በየበታው ለሚደረጉ ጥቅሶች ሁሉ፤ ይህችው የኛይቱ ኢትዮጵያ ተቀናቃኝ የሌላት ወራሽ ሆናለች። እንኳን እኛ እራሳችን ኢትዮጵያውያንና፤ የሰለጠነው ዓለም በመላ፤ ሂንዱ፤ ክርስቲያኑ፤ እስላሙ ዓለም ሁሉ፤ እገራችንና ሕዝቦቿን ባጠቃላይ የሚያይዋት ከዚህ ከጥንታዊ ዝና አቅጣጫ ነው። ይህ አጠቃላይ የጥንት ታሪክ እውነታ፤ ሀገራችንን የሥልጣኔ ምንጭ ከሆኑት ከግብፅ፤ ከግሪክና ከመጽሐፍ ቅዱስ ሕዝቦች ጋር በቅርብ ስለሚያገናኛት፤ ለኛ ለሕዝቦቿ ትልቅ መንፈሳዊ ኩራት ይሰጠናል» ይላሉ።

የፕ/ር ታደሰ ሁለተኛው የኢትዮጵያዊነት ትርጓሜ «አገሪቷ አብዛኛውን ጊዜ ብቸኛና በአካባቢው ተፎካካሪ የሌለው ጠንካራና ህልውናው ሳይጠፋ እስከ ዛሬ የደረሰ የመንግስት ባለቤት ሆና መቆየቷ» ነው። «ግብፅ፤ ግሪክና የመጽሐፍ ቅዱስ ሕዝቦች ሁሉ ሳይቀሩ፤ በተለያዩ ኋላ-መጥ ኃይሎች ስር ገብተው የቅኝ ግዛት ሲሆኑ፤ ይህች የኛይቱ ኢትዮጵያ ግን ማንነቷ ሳይነካ፤ በአካባቢዋ ራሷን ችላ ለዘመናት ኖራለች።»

ለፕ/ር መስፍን ወ/ማርያም ደግሞ ኢትዮጵያዊነትን በሙሉ ኃይል ለመግለጽ ሶስት መስሪታዊ ነገሮች የተጣመሩ እንደሆነ ነው ሲሉ ይገልጻሉ። «ኢትዮጵያዊነት ከጥርጣሬ የጸዳ እውቀት፣ የማይናወጥ እምነትና የደም ሰርን የሚነገር ሰሜት አጣምሮ የያዘ መሆን አለበት» የሚል እምነት አላቸው። እነዚህ ሶስት ነገሮች በአንድ ላይ የተጣመሩበት ማንነት ኢትዮጵያዊነትን ለመግለጽ አስፈላጊ መሆናቸውን ይገልጻሉ።

ከጥንት አንስቶ በኢትዮጵያ እና በኢትዮጵያዊነት ዙሪያ ጥናትና ምርምር ያካሄዱ ምሁራን የኢትዮጵያን ህዝቦች የተለያዩ ገፅታ፣ ባህል፣ ቋንቋ፣ እምነት፣ ሥርዓተ-ማህበርን መሰረት በማድረግ፤ ኢትዮጵያውያን ምን አይነት አንድነት ነበራቸው፣ አሁን ምን አይነት ተመሳሳሎ ፍሬቸው ነው በአንድ የአገራቸው መጠሪያ ሊሰባሰቡ የቻሉት? የሚሉ መጠይቆችን አንስተው ሲከራከሩ ይስተዋላል። የኢትዮጵያ የጥንት ወዳጅ ተደርገው የሚቆጠሩት አሜሪካዊው ምሁር ዶናልድ ሌቪን፣ ለእንዲህ አይነት ጥያቄ መሰረታዊ ምላሽ ይሰጣል ብለው ያስቡትን የመፍትሄ አማራጭ መነሻ ሃሳብ አድርገን በመውሰድ ኢትዮጵያዊ መልኮች ምን እንደሚመስሉ በጥቂቱም ቢሆን ለማየት እንሞክር።

ፕ/ር ዶናልድ ሌቪን፣ የኢትዮጵያ የአንድነት ህልውና በሶስት ተዛማጅ አዕማዶች ስር ይጠቃለላል ሲሉ ያትታሉ። እነርሱም ልዩ ልዩ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ባለማቋረጥ የእርስ በርስ ግንኙነት የማድረጋቸው ሂደት፣ በርከት ያሉ ኢትዮጵያን ዐቀፍና ኢትዮጵያን መሰል የሆኑ የወል የባህል ቅርሶች መኖራቸው፣ በየጊዜው ባዕድ ሕዝብና ባዕድ ባህል በአገሪቱ ጉዳይ ላይ ጣልቃ ለመግባት በሚቃጠቡት ጊዜ ለመከላከል አብረው መቆማቸው መሆኑን ይጠቅሳሉ።

በመጀመሪያ መደብ ስር የሚያርፈው ከጥንት አንስቶ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ባለማቋረጥ የእርስ በርስ የንግድ ትስስር የማድረጋቸውን ሁኔታ ይጠቅሳሉ። እነዚህ ማህበረሰቦች የእርስ-በርስ ንግድ ልውውጥ

በሚያደርጉባቸው በነዚያ አመታት እንደዛሬዋ ኢትዮጵያ በማዕከላዊ አስተዳደር የሚጠቃለሉ አልነበሩም። ተበታትነው ይኖሩ የነበሩ ማህበረሰቦችን በማስተሳሰር ረገድ ንግድ ከፍተኛውን ሚና ተጫውቷል። ኢትዮጵያውያን ከቅርብ ገራጌቶቻቸው ብቻ ሳይሆን ሩቅ ናቸው ከሚባሉ ጉሳዎች ጋር ሁሉ ሳይቀር ቆሰራራ በሚባሉ ነጋዴዎች አማካኝነት የእርስ በርስ ግንኙነት መስርተው እንደነበር ታሪክ ምስክር ነው። በጊዜው ማንኛውም ጉሳ ሆነ ነገድ ለብቻው ተለይቶ መቆየት የሚያስችለው ጥሬ ዕቃ ያለው ባለመሆኑ ንግድ የምርጫ ብቻ ሳይሆን የህልውናም ጥያቄ ነበር።

የያው የአገሪቱ የገበያ ማዕከላት ሁለት መልክ እንደነበራቸው የታሪክ ድርሳናት ያወሳሉ። ቀዳሚው የንግድ ልውውጥ ማዕከል አካባቢያዊ ገበያ (Local Market) ተብሎ ይጠራ የነበረው ነው። አካባቢያዊ የሚባለው የገበያ ማዕከል መጠኑ አነስ ያለ ሆኖ በሳምንት አንድ አሊያም ሁለት ቀናትን ለማብይት የሚጠቀምና ከሁለትና ሶስት ያልበለጠ ጉሳዎች በንግድ ልውውጥ ያሳትፍ የነበረ ነው። ሁለተኛው ከአንዱ የኢትዮጵያ ጫፍ ወደሌላኛው ጫፍ ረጅም ርቀት በመጓዝ ሽቀጦችን የሚያመለክቱ የአገሬው ነዋሪዎች የሚሳተፉበት የንግድ መስመር ነው። እነዚህ የንግድ ማዕከላት ሰፊውን የአገሪቷ ክልል በማገናኘት ረገድ ከፍተኛ ሚና ነበራቸው።

ለምሳሌ ደብረታቦር አካባቢ የቅማንት ቀበሌ ከሆነው ከጭልጋ ጅንጅብል፤ ከአማራው ወረዳ ከጋይንት የሱፍ ብርድ ልብስ፤ ከወልቃይት ከትግራይ ጥፕ፤ ከድብልቅ ጉሳው ከወሎ ደሴ የብር ሰራ፤ ከሰሜን አፋር ጨው፤ ከኦሮሞ ጅማ ቡና ይዘው ወደ ደብረታቦር ገበያ ይመጡ እንደነበር ፀሐፊያኑ ይመሰክራሉ። ደብረ ታቦር የንግድ ማዕከል በመሆኑ አንድ ማሳያ ትሁን እንጂ በሰሜን አክሱም፣ በደቡብ ምስራቅ ሐረር፣ በሰሜን ምዕራብ ጉንደር በደቡብ ምዕራብ ቦንጋ ከፋ የንግድ ማዕከልነታቸው ተጨማሪ ማሳያዎች ናቸው።

በአንዳንድ የገበያ ቦታዎች ታድመው ከሚታዩ ጉሳዎች መካከል በሙሉ አማሮች ከጉጃምና ከሸዋ፣ ኦሮሞዎች ከጊቤ ግዛት (ጉማ፣ ጊራ፣

ሊሙ ኢናርያ፣ ጅማ) ከሀይቆችና ከአሞ ሕዝቦች፣ ጠንባባ፣ ቀቢናን ከፋን፣ ጃንጃርን፣ ወላይታን፣ ኮንታንና ሌሎችንም በርከት ያሉ ከአሙኔ ጎሳዎች የሚወክሉ ነጋዴዎች ብዙ ነበሩ። በላሰታ የሚገኘው የሰቆጣ ገበያ በሰሜን በኩል ከየጁና ከራያ አርሞዎች ጋር፣ በደቡብ በኩል ደግሞ ከጉራጌ፣ ከከፋ ከጉማ እና ከሌሎች ከብዙዎቹ ከደቡብ ማዕከሎች ጋር ግንኙነት ነበረው።

ረጅሙን የኢትዮጵያ ግዛት በማገናኘቱ በኩል የሙስሊም ነጋዴዎች ትልቁን ድርሻ ተወጥተዋል። ከነዚህም መካከል በሰሜን (የአማራና የትግራይን አካባቢ በሚያካልለው ግዛት) ጀበርቲ የተባሉት ነጋዴዎች ሸቀጦችን ከአንዱ አካባቢ ወደ ሌላ በማዘዘር ዕውቅና ያተረፉ ሲሆን፣ በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ የሙስሊም አርሞ ነጋዴዎች አፍካላ በሚል መጠሪያ የአካባቢውን ሸቀጦች ወደተለያዩ የአገሪቷ ክፍሎች በማሻገር ለሕዝብ ለሕዝብ ትስስሮሽ የበኩላቸውን አስተዋዕለ አበርክተዋል።

የጀበርቲና የአፍካላ ነጋዴዎች ከሱማሌ እስከ ቦረና ምድር ድረስ መረባቸውን ዘርግተው ይንቀሳቀሱ እንደነበር የታሪክ ፀሐፍት ያወሳሉ። በነዚህ የሲራራ ነጋዴዎች ትልቅ እገዛ ምክንያት በሰሜንና በደቡብ ኢትዮጵያ፣ በመሀልና በሰሜን ኢትዮጵያ መካከል የነበረውን የደበዘዘ ግንኙነት ያጠበቀ ከመሆኑም በላይ የየአካባቢዎቹ ህዝቦች ተቀራርበው መኖር የሚችሉበትን እድልን አመቻችቷል።

የኢትዮጵያዊነት አዋሃጅ ትልቁን ድርሻ ከሚወስዱ መካከል የእምነት ተቋማት ወደተለያዩ ክባቢዎች መስፋፋት ዋነኛው ነው። የክርስትናና የእስልምና እምነት መስፋፋት ከግንድ ትስስሮሽ ባለፈ ማህበረሰቡ በመንፈሳዊው መስመርም የጠበቀ ግንኙነት እንዲፈጥሩ አግዟቸዋል። ምንም እንኳን በዘመነ ዘርዱ ያዕቆብና በዘመነ ዮሐንስ አራተኛ እንዲሁም በዘመነ ግራኝ ሕዝቡ ኃይማኖትን በግዴታ እንዲቀበል የተደረገ ቢሆንም፣ አብዛኛውን ጊዜ ነጋዴዎች በከፈቱት የግንድ ጉዳናና

ዲፕሎማሲያዊ ትብብር በመሻት ሰበብ የእምነት መስፋፋት በሰላም እንዲከናወን ምክንያት ሆኗል። በ8ኛውና በ16ኛው ምዕተ-ዓመታት መካከል የኢትዮጵያ አርቶዶክስ ቤተ-ክርስቲያን መነኩሳት በሰሜን የመጃ ዘላኖችን፣ በሰሜን ምዕራብና በመሀል ክፍለ ሀገር የአገውን ሕዝብ፣ በደቡብ ምዕራብ ደግሞ የወላይታንና የከፋን ጉሶችና ብዙ ሌሎች ለማጥመቅ ችለዋል።

በነዚህ ምዕተ-ዓመታት እስልምና በሱማሌ ጠረፍ ተነስቶ በምስራቅ ሸዋ እስከ ይፋት፣ በስተ-ደቡብ በኩል ደግሞ እስከ ደዋሮና ባሌ፣ ከዚያም እስከ ምስራቅ ኤደን ድረስ ሲስፋፋ ችሏል። የክርስትናና የእስልምና ሃይማኖቶች መስፋፋት ኢትዮጵያን ከነገድ አልፎ በእምነት እንዲተባበሩ ሲረዳ፣ በሌላ በኩል ደግሞ አብዛኞቹ ኢትዮጵያውያን በሃይማኖቶቹ ላቢያ ወደ ውድድር (ፋክከር) እንዲገቡ አድርጓል።

ከዚህም ባለፈ የእምነት ተቋማት በኢትዮጵያ የሰነ-ጽሁፍ ታሪክ በጎ አሻራቸውን አሳርፈዋል። ጽሁፍና ትምህርት በጥንታዊ የደላማት፣ የሳባ፣ የግዕዝና የግሪክ ፊደላትና ቋንቋዎችን በደንጋይ ላይ መጻፋቸውን ታሪካዊ ሰነዶች እንደሚያሳዩን፣ በኢትዮጵያ ታሪክ ባህላዊ የፈደልና የጽህፈት መሳሪያ ከተፈጠረ እስከዛሬ ድረስ 2500 ዓመታት የሚቆጠር ዘመን አልፏል። ከጥንታዊ የደንጋይ ጽሕፈት ሌላ የኢትዮጵያ ሁለቱ ታላላቅ የክርስትናና የእስልምና ሃይማኖቶች በየፊናቸው በቅደም ተከተል በግዕዝና በአረብኛ በብራና የተጻፉ ሰነዳዊ ቅርሶች አውርሰውናል። በጥንት ዘመን በግዕዝ ቋንቋ በብራና የተጻፉት የነገስታት ዜና መዋዕሎችና የቅዱሳን ገድሎች በአገሪቷ ታሪክ በአገርና በአለም አቀፍ ደረጃ በጣም የታወቁ ናቸው።

በጥንታዊ የሸዋ፣ የአዳል፣ የሐረር፣ የአውሳ አካባቢ መንግስታት በአረብኛ ቋንቋ የተጻፈ ታሪካዊ የጽሁፍ ቅርስ መገኘቱ በብዙ ኢትዮጵያውያን ዘንድ ብዙ የታወቀ አይደለም። በአረብኛ ቋንቋ ተጽፈው ከታላቋ የሐረር ከተማ ከተገኙ ጥንታዊ ሰነዶች መካከል ልዩ ዋጋ ያላቸው

ከ890 እስከ 1880 ድረስ በእስር ምዕተ-ዓመታት በፈረቃ ስለተነሱ እስላማዊ የሸዋ፣ የይፋት፣ የአዳል፣ የአውሳና የሐረር አካባቢ መንግስታትና ሥርወ-መንግሥታቸውን የሚገልጹ ጽሑፎች ናቸው፡፡

ከነገስታት መካከል እፄ ዘርዓ-ያዕቆብ በተለይ፣ ሕዝቡን ከሕዝብ፣ ባህልን ከባህል በማገናኘትና በማዋሃድ ረገድ የብዙ ሕዝቦች የውስጥ ታሪክ እስከዛሬ ይጠቅሳቸዋል፡፡ በተለይ በጉራጌ አገር ልዩ ልዩ ቀበሌዎች፣ በሰልጤ፣ በሐዲያ፣ በከምባታ ሕዝቦች ታሪክ ውስጥ ተደጋግሞ ይወሳል፡፡ በከምባታና ሐዲያ ውስጥ ስማቸው ከንግስት አሌኒ ጋር ይበልጥ ይነሳል፡፡ በውበታቸው፣ በረቂቅ እውቀታቸው፣ ጥልቅ በሆነው የክርስቲያን ኃይማኖትነታቸውና፣ በከፍተኛ ኢትዮጵያዊ አርበኝነታቸው በዘመኑ የሀገራችን ታሪክ በጣም የታወቁት ንግስት አሌኒ፣ ከነገስታት ቤተሰብ ተመርጠው ለእፄ ዘርዓ-ያዕቆብ የተሰጡ የሐዲያ ቆንጆ ልዕልት እንደነበሩ የታወቀ ነው፡፡

እኚህ የሐዲያዋ ቆንጆት አሌኒ፣ ለዘርዓ-ያዕቆብ ተመርጠው የተሰጡት ገና በሕፃንነታቸው ዘመን ስለነበር፣ ንጉሡ ባላቸው ከሞቱም በኋላ፣ በተጨማሪ ለሶስት ትውልዶች በተከታታይ ለነገሱት የዘርዓ-ያዕቆብ ወራሾች፣ ማለትም ለበዕደ-ማርያም፣ ለእስከንድር፣ ለናዖድና ለልብነድንግል፣ ታላቅ አማካሪ ሆነው፣ ለሃገሪቱ የሀገር ውስጥና ዓለም-አቀፍ ፖለቲካ፣ ለብዙ አመታት የበሰለ አመራር ሲሰጡ እንደኖሩ ታሪክ ይመሰክርላቸዋል፡፡ በሰባት ቤት ጉራጌ፣ በተለይ በጉመር፣ በጌቶና በኤነር አካባቢዎች፣ ዘርዓ-ያዕቆብና ልጃቸው እፄ በዕደ-ማርያም፣ በሕዝቡ ጥንታዊ የታሪክ ትውስታ ታላላቅ ስፍራ አላቸው፡፡ የጉራጌ ቆንጆች ከዚያ ጊዜ በፊት ጀምሮ፣ በተለይ እስከ ንጉሥ ሣህለ-ሥላሴና እስከ እፄ ኃይለ-ሥላሴ ድረስ፣ ለቤተ መንግስቱ ልዩ ፀጋ ሆነው መቆየታቸው የታወቀ ነው፡፡

«ሮም በአንድ ጀንበር አልተገነባችም» እንዲሉ፣ ለዛሬዋ መልክሊ-ኢትዮጵያ አልፍ አላፍ የዘውግ አጥር ያላገዳቸው አባትና እናቶች ከመሪነት

እስከ ተራ ወታደርነት በመሰለፍ የማገልገላቸውን ሀቅ ያሳያል፡፡ ይህንን ጉዳይ በቀላል ምሳሌ ከሚያስረዱ ታሪካዊ ገድሎች መካከልም የዐድዋ ድል አንዱ ነው፡፡ ዳግማዊ ምኒልክ ዛሬ የሚወቅሱባቸውን በርካታ አካባቢዎች ሀገር በማቅናት ዘመቻ ከማዕከላዊ መንግስቱ ጋር የቀላቀሉት ከዐድዋው ጦርነት በፊት ነበር፡፡ ሌላው ቀርቶ የተቆረጠ ጡት ሐውልት ለመታሰቢያነት በቆመለት አኖሌ የተደረገው ውጊያ ከዐድዋው ድፍን አስር ዓመት የቀደመ መሆኑ ይታወሳል፡፡ በወቅቱ በአካባቢው የነሳ መሪዎች ከነበሩት መካከል ሱፋ ኩሶ እና ዳሙ ኩሶ በሰላማዊ መንገድ የንጉሱን አስተዳደር ለመቀላቀል ሲወሰኑ፣ የተቀሩት ደግሞ ሀሳቡን ውደቅ በማድረጋቸው ጦርነት መቀስቀሱን በርካታ የታሪክ ድርሳናት አትተዋል፡፡

ኢትዮጵያ ዳር ድንበሯ ዓለም አቀፍ እውቅና አግኝቶ አሁን በውስጧ የተካተቱ የተለያዩ ብሔር ብሔረሰቦች የያዘች፣ በተማዕከለ መንግስት የምትተዳደር አገር ከሆነች አንድ ምዕተ ዓመት አልፏል፡፡ ሁላችንም እንደምናውቀው አሁን በሀገሪቷ የሚገኙ ህዝቦች በአንድ ማዕከላዊ መንግስት አስተዳደር ሲገነቡ ሕዝቦች ፈቃዳቸው እየተጠየቀ የአውሮፓ የጋራ ማህበረሰብ ሕዝቦች እንዳደረጉት ሕዝብ-ውሳኔ እየተካሄደ፣ በጋራ በተሰማሙባቸው ውሎች አማካኝነት የተከወነ አልነበረም፡፡ በወቅቱ ይህ ሊሆን የሚችልበት አንዳችም ታሪካዊ ዐውድ ሊኖር ይችል ነበር ተብሎ አይታሰብም፡፡

በኢትዮጵያ የዘመናዊ ሀገርና መንግስት ምስረታ በቀጥታ የተፈፀመው በመሳሪያ ኃይል ነው፡፡ ኃይለኛው ደካማውን አስገብሮ ነው፡፡ በሰሜን ጉጃምን፣ ጉንደርን፣ ወሎን፣ ትግራይን፣ በመሳሪያ ኃይላቸው ያስገቡትና በደቡብም ተመሳሳይ በሆነ መንገድ በጣም ብዛት ያላቸውን የራሳቸውን ታሪክ፣ ባህል፣ ቋንቋ የመሬት ስፊት አስተዳደር ወዘተ የነበራቸውን ሕዝቦች በግዙታቸውም ያጠቃለሉት እነዚህ መሳፍንት ናቸው፡፡

የግዛት ማስፋፋት ዘመቻ በመሰረቱ በሰሜንም ይሁን በደቡብ ከነበሩ ሕዝቦች የአድገት ደረጃ ማለትም በኢኮኖሚ፣ በቴክኖሎጂ፣ በባህል፣

በፖለቲካና ማህበራዊ አስተሳሰብ ምንም ዓይነት የላቀ ደረጃ ባልነበረው ሕይወት የተካሄደ ነበር። በመሆኑም ተመሳሳይ በሆነ የዘመቻና የማህበረሰብ ስልት ግዛታቸውን አስፋፍተው በቁጥጥራቸው ስር ያስገቧቸውን ሕዝቦች አንድ አድርገው ሀገራቸውን የአንድ ብሔር አገር ለማድረግ እንደበቁት እንዳንድ የምዕራብ አውሮፓ አገራት ዓይነት ታሪክ መስራት ያልተቻለው ዘመቻው ፊውዳላዊ ከሆነ የግዛት ማስፋፋት መሬት የመያዝ ሕዝቦችን የማህበረሰብ ፍላጎት የመነጨ በመሆኑ በሕብረተሰብ የአድጎት ደረጃ ተመሳሳይነት የነበራቸው የሌሎች ሕዝቦች የአስተዳደር የአመራርነት የአኗኗር ሁኔታን ወደላቀ ደረጃ ለመውሰድም ሆነ ለመቀየር አልተቻለም።

በኢትዮጵያ ታሪክ ሁሉም ብሔሮች ያበረከቷቸው አስተዋፅኦዎች ለዛሬ ማንነት መሰረት መሆናቸው የሚካድ አይደለም። ከነዚህ መካከል ደግሞ እርሞ ግንባር ቀደም ነው። ከዛጅው ክፍለ ዘመን የነበረው የእርሞ ታሪክ ዙሪያ ሰፊ ጥናትና ምርምር የተካሄደ ባይሆንም የግዛት ማስፋፋትን ተከትሎ የተከናወኑ አበይት ክስተቶች የዛሬዋን ኢትዮጵያ ቀለም ያላበሱ እንደሆነ መከድ አይቻልም። ከዛጅው መቶ ክፍለ ዘመን ወዲህ የእርሞዎች ወደ መሀል አገር መስፈር በርካታ ጠቀሜታዎች አስገኝቷል። የእርሞዎች ወደ መሀል መጣት በአማርኛና በሌሎች በርካታ ባሉ የኢትዮጵያ ህዝቦች መካከል የእርስ በእርስ ግንኙነት እንዲመሰረት አስችሏል። ይህም ኢትዮጵያ ከአንድ ወጥ ማንነት ይልቅ የብዙ ማንነቶች ውህድ እንድትሆን ያስቻለ ነበር። እርሞዎች በዘመናዊው የሥልጣን አስተዳደር ስር ባለው ወታደራዊ መዋዕቅር ስር አዲስ የፖለቲካና የወታደራዊ አሰራሮችን በከፍተኛ ደረጃ ማስተዋወቅ የቻለ ነበር።

ከነዚህ የኢትዮጵያ ታሪክ ሊዘነጋቸው ከማይችሉ አበይት ክስተቶች መካከል የእርሞ ልሂቃን በጉንደር ቤተ-መንግስት ስር የነበራቸው ልዩ ስፍራ ተጠቃሽ ነው። ከሌሎች የአገሪቷ አካባቢዎች ይልቅ እርሞዎች በቤጌምድር አካባቢ የነበራቸው ተፅዕኖ ከፍተኛ እንደነበር የታሪክ ድርሳናት

ያወሳሉ። እርሞዎች በቤጌምድር አካባቢ የነበራቸው ተፅዕኖ ከፍተኛ እንደነበር ማሳያ ከሚሆኑ ክስተቶች መካከል ከአፄ በካፋ ዘመን አንስቶ የነበሩ እንዳንድ ሁኔታዎች ማሳያ ናቸው። ይህንን እውነት ዶናልድ ሌቪን በሚከተለው መልኩ ያቀርቡታል።

«በዘፀናው መቶ ክፍለ ዘመን በካፋ የተባለ ገልማሳ ከአምባ እስር ቤት እምልጦ ከየጁ እርሞዎች ዘንድ ተጠግቶ ይደባታል። በካፋ ዘውድ ከሜን በኋላ እርሞዎች በቤተ-መንግስት ወጪ-ገቢ ይሆናሉ። ንጉሱ የእርሞ ወታደሮችን መልምሎ ከፍለ ጦር ከማጽዳትም በላይ የቤተ-መንግስት ፀሐፊ ቅፅዛዝነት የከብር ዘበኝነቱም እርሞዎች ነበሩ። ከዚህ ጊዜ በኋላ የእርሞዎች ከብር ቀስ በቀስ ሊያደግ ሄደ። በከፋ ልጅ ዳግማዊ ኢያሱ የወሎ እርሞ አገባ። ልጃቸው ኢየሱስ ቀዳማዊ የእርሞች ቋንቋ የቤተ-መንግስት ቋንቋ እንዲሆን ከማዘዙም በላይ ለእርሞዎች ከፍ ከፍ ያለውን ሾመት አካረለ።»

ኢትዮጵያውያን ባዕድ ሕዝብዋ ባዕድ ባህል-ባህሪቷ ጉዳይ ላይ ጣልቃ ለመግባት በሚቃጠሉት ጊዜ ለመከላከል አብረው በመቆም የሚያሳዩት ተጋድሎ፤ ኢትዮጵያ ለሚባለው ግዙፍ ምስል ላላቸው ሕብረት ተጨማሪ ማሳያ ነው። እነዚህ የአንድነት መሰረቶች፤ እርስ በእርስ ያደረጓቸውን የጦርነት ተጋድሎዎች ከአገር ህልውና አንጻር ከቁብ የሚቆጥሯቸው ለለመሆናቸው፤ ሕዝቡ ለአንድነት የሚሰጠውን ዋጋ የምንመዝገበት ሆኖ እናገኘዋለን።

በአንጻሩ የኢትዮጵያ ታሪክ በርካታ አስቃቂ ጭፍጨፋዎች እና የማንነት ጭፍለቃዎች የማንከደው የታሪካችን አካል መሆናቸውንም መርሳት የለብንም። ከዚህ እስከፊ እውነታ ባሻገር፤ ዛሬ ኢትዮጵያን-ኢትዮጵያ ያደረጓት ከራስ አሉላ አባነጋ እስከ ራስ ጎበና ዳጩ፤ ከፊታውራሪ ሀብተጊዮርጊስ ዲነማዴ እስከ ፊታውራሪ ገበየሁ፤ ከራስ መኮንን እስከ አሚር

አብዱላሂ፤ ከደጃዝማች ባልቻ ሰፎ እስከ ራስ መንገሻ ዮሐንስ... የፈጸሙት
እኩል ጀብዱ የጋራ ለሆነው አንድነታችን ድልድይ ሆነው አገልግለውናል።

እነዚህን ጀግና አባቶች ለአንድ ዓላማ፤ አንድ ግንባር ያዋላቸው
ሀገራዊ እጅግ አንጂ፤ ንጉሳዊ ፍቅር ወይም አድርባይነት አለመሆኑ
ከማናቸውም ባይሰወርም፤ የዘመኑ የታሪክ ከሀደት ስብከት ተነድተን
በአንድነት የሚያቆሙንን መስተጋብሮች አፍርሰን፤ የተናጥል ማንነትን
የምንሻ ከሆነ፤ ነባሩን እውነታ ፍቀን አዲስ ማንነት ፈጥረን ወደ ገደቡ እፋፍ
መገፋታችን የጊዜ ጉዳይ ከመሆን የሚታደገው አይኖርም። ለዚህ ምዕራፍ
የፕ/ር መስፍን ጽሑፍ መደምደሚያ ይሁን።

«ኢትዮጵያዊነት ለብዙ ሺህ አመታት በመንግስትነት ታውቃ
የኖረች ጥንታዊት የሰር መሰረታችን፤ የእናቶቻችንና የአባቶቻችን
አገር መሆኗን ማወቅ ነው። ኢትዮጵያ ኅብረ ቋንቋ፤ ኅብረ
ሃይማኖት የሚገፃፀርባት የሙሴ፤ የክርስቶስና የመሐመድ አገር
መሆኗን ማወቅ ነው። ኢትዮጵያ ነፃነትን ያለማቋረጥ አስከብራ
የኖረች ከሌሎች ጥቂት አገሮች ጋር ብቻ የምትሰለፍ መሆኗን
ማወቅና ያንን ታሪክ ለመቀጠል ቃልኪዳን መግባት ነው።

«ኢትዮጵያ ለነፃነትዋና ለብሔራዊ ክብሯ በተለያዩ ዘመናት ቁጥር
ሰፍሮ የሌላቸው ልጆቿ በቆራጥነት የተሰውባት መሆኗን ማወቅና
የዚህን መስዋዕትነት ዋጋ ለመከፈልና የአባቶቻችንን መስዋዕትነት
በእኛ ለማደስ መቁረጥ ነው። ከሁሉ በላይ ኢትዮጵያዊነት
በደስታም በሐዘንም፤ በግፍም በመከራም፤ በክብርም በውርደትም፤
ኢትዮጵያዊነትን መኖር ነው፤ ካልተኖረ ኢትዮጵያዊነት ባይ ወግ
ነው፤ ሲሞቅ የሚያወልቁት ሲበርድ የሚደርቡት ካባ አይደለም።»

ኢትዮጵያዊነት

ኢትዮጵያዊነት ማተብ ነው፤ በአካልና መንፈስ ፅናት፤
በእባው ታሪክ እምኖ መከራት።

ኢትዮጵያዊነትን መከድ፤ የፍቅር እምላክን ሲሳይ፤
መርገጥ ነው እንደ እኩይ ጠባይ፤
የአንድነት አድባር ፈንግሎ፤ ለመናፍቃዊ ግዳይ፤
በትውልድ ላይ ሰቃይ፤ የአካልና መንፈስ ሰቃይ፤
ማንገሥ ብቻ ነው ውጤቱ፤ በራስም ላይ በሕዝብም ላይ።
የኢትዮጵያዊነት መሥፈርቱ፤ ነፃነት ነው ለአንድ ዜጋ፤
መንፈሳዊ ነው እሴቱ፤ የማይዳሸቅ ሊሠጋ፤
የማይገብር ለመመንጃ፤ የማይተመን በዋጋ፤
መንፈሱን ቆርሶ ለመሸጥ፤ ሳይሆን እንደ ባንዳ መንጋ።።
ወይ እንደ ትላንቶቹ፤ ለዙፋኑ ባርነት ሳይሆን፤
ወይ ለጦር መኮንኖች ምርጥ፤ ለማንብደድ ለአንድ ሰሞን።።
ኢትዮጵያዊነት ክብር ነው፤ ለኃይል ከንድ የማይዳር፤
ሕዝባዊነት ነው መሥፈርቱ፤ የሕዝብ ወገን የሕዝብ ሕግ፤
እንጂ፤ ለዘረኞች ቁማር፤ ለአንድ ጎሣ ቡድን ገባር፤

ሊሆን እንደሚጣል ዕጣ፤ አይደለም ሎተሪ ቢጋር።።
የየጎሣው ክልል ጣላት፤ እፍ እንዳለበት ጭቃ ጡብ፤
የሚፍጠረጠር ለቀን ሩብ።።

.....

ባለቅኔው ሎሬት ፀጋዬ ገ/መድኅን
«ኢትዮጵያዊነት» በማለት ከገጠመት የተቀነጨበ

ምዕራፍ ሁለት

የኢትዮጵያ ታሪክ አተራረክ

የታሪክ ሰነድ በአንባቢ ዘንድ ተቀባይነት አለው ሊባል የሚችለው ለእውነታው የሚያቀርበው ምንጭ ሲኖረው ነው። ከእውነታ ተነስቶ፤ ምንጭ ኖሮት በመረጃ የተደገፈ ታሪክ ተቀባይነቱ ከፍ ይላል። እንዲህ ላይነት የታሪክ ሰነድ በየትኛውም መስፈርት ሊካድ የሚችል አይደለም። በኢትዮጵያ ታሪክ ጥናት እኩል እንደሆነ የሚነገርለት የታሪክ አመዘጋገብም ይሁን አተራረክ መሰረቱ ሁለትና ሶስት ትርጉሞች ያሉት መሆኑ ነው። አንደኛው ወገን የታሪክ አመዘጋገብና አጠናን ዘዴ (Historical Methodology) ምንጭና መዳረሻ አለው ብሎ የሚነሳ ነው። በዚህ መንገድ የተጠኑ የታሪክ ሰነዶች በኢትዮጵያ የታሪክ አመዘጋገብ የራሱን እይታ ይዞ የሚበየን ነው። ሁለተኛው ወገን የታሪክ አመዘጋገብ ከዜና መዋዕል፣ ከአፈ-ታሪክና መሰል የመረጃ ቋቶች ተሰብስበው በህዝብ ዘንድ ተቀባይነት ያገኙ

የታሪክ ድርሳናትን ይወክላል። እነዚህ ድርሳናት የታሪክ አመዘጋገብ ከሚሻቸው ከመረጃ፣ ከተግማኒነትና ጥሬ እውነታን መሰረት ካደረጉ ሁነቶች አንፃር ጉድለቶች ያሉበት ሆኖ እናገኘዋለን።

በእስከአሁኑ ሂደት መረጃና ምንጭን መሰረት ያደረጉ የኢትዮጵያ የታሪክ ድርሳናትን ለመሰራት ሙከራ የተደረገባቸው ጅምር ሰራዎች በህዝብ ዘንድ ገና አልሰረጹም። ከዚህም በላይ የምርምር መንገድን በመጠቀም የተጠኑ የአገሪቷ የታሪክ ድርሳናት ከኢትዮጵያውያኑ ይልቅ የውጭ ሀገር ባለሙያዎች የተሻለ የሚያውቋቸው ሆነው እናገኛቸዋለን። ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ የተጠኑ የታሪክ መዛግብት ለሕዝቡ መዳረስ አለመቻላቸው፤ በአንፃሩ ሕዝቡን ለተሳሳተ የታሪክ ትርክት ተጋላጭ እንዲሆን አድርጎታል። በመሆኑም አብዛኛው ሕዝብ በአፈ-ታሪክ፣ በዜና መዋዕሎችና በስማ በለው ላይ የተመሰረቱ ታሪኮችን በደፈናው ለመቀበል ተገዷል።

ከነዚህ የመረጃ ቋቶች የሚቀዱ የታሪክ ድርሳናት አብዛኛውን ሕዝብ ለተሳሳተ የታሪክ አተራረክ ከማጋለጡም በላይ፤ ታሪክ የተወሰነን ቡድን ፍላጎት ማሟያና አተራረኩም ወገንተኝነት የተጫነው እንዲሆን አድርጎታል። በ1920ዎቹ አካባቢ የኢትዮጵያ ታሪክ ይከትቡ የነበሩ ልሂቃን የጽሁፎቻቸው ዋነኛ ተልዕኮ ለመንግስት ባለሥልጣናት በሚመች መልኩ የተከተበ መሆኑን ማረጋገጥ ነበር። የወቅቱ የአፃፃፍ ዘዴ ከርስቲያናዊ ዳራዎችን በመጠቀም፤ ዙፋኑንና አገዛዙ እውቅና እንዲያገኝ ከመትጋቱ ባለፈ፤ የሥርዓቱን ቅብልነት የማሳደግ ፖለቲካዊ ዓላማ ያነገበ ነበር። እንዲህ ያሉ ተረኮች መነሻቸው መጽሐፍ ቅዱስ መሆኑ ለሁለት አበይት ክፍተቶች ተጋላጭ አድርጓቸዋል።

የመጀመሪያ ክፍተት መጽሐፍ ቅዱስን መሰረት ያላደረጉ የእምነት ክፍሎች በዚህ መንገድ የቀረበውን የኢትዮጵያ ታሪክ አምነው እንዲቀበሉ ማድረግ አለመቻሉ ነው። ከክርስትና (የተወሰነው የክርስትና ክፍል) ወገን የሆኑ የተወሰኑ የሕብረተሰብ ክፍሎች የተረኩን እውነታና ይዘት አግባብ

መሆኑን መቀበላቸው ብቻውን የታሪኩን ሙሉ ገፅ የሚያስረዳ አይሆንም። የሥርዓቱን ዙፋን ለመጠበቅ ሲባል በወቅቱ የእምነት ድርሳናትን ማዕከል አድርገው የተከተቡ የታሪክ ድርሳናት ዘመን ተሻጋሪ መሆን አልቻሉም። በአሁኑ ጊዜ የቀደመ አተራረክ መንገድ አልያም መዛግብት ጠቅሰን «የኢትዮጵያ ታሪክ ይህን መሰል እውነታ ነበረው» ብለን በጋራ ለመስማማት የሚያስደፍር እውነት እንዳይኖረን አድርገናል። የአገር ታሪክ የአንድን ወገን ፍላጎት ማርካት መሰረት አድርጎ ሲከተብ በሁሉ ዘንድ ሊኖር የሚገባው የተማሪነት ጥያቄ ጎደሎ እንዲሆን ያደርገዋል።

ሁለተኛው ክፍተት የቀደመው የታሪክ አመዘጋገብ ዘመን ተሻጋሪ በሆነ ቁጥር የወቅቱን የታሪክ እውነታ ወደ አፈ-ታሪክነት ደረጃ እንዲያሸቀልቁል የማድረግ እውነታ ነው። መነሻቸውን መፅሐፍ ቅዱስ አድርገው ወደሕዝብ የሚወርዱ ተረኮች በሂደት የመዛግብት አካል ከመሆን ይልቅ እንደ ተረት ተረት ከትውልድ ትውልድ በቅብብሎቹ የአፈ-ታሪክ ባህርይን ለመላበስ ይገደዳሉ። በዚህ መንገድ የሚተላለፉ ድርሳናት መሰረታቸው በተጻፈ መረጃ ላይ የተደገፈ ለመሆኑ ብሎም አፍአዊ ቅብብሎች ጎልቶ መደመጡ ወደኋላ መለስ ብሎ የፅሁፍ ማስረጃዎችን ለሚፈልግ አካል የሚቻል እንዳይሆን ያደርገዋል።

ከዚህ ሁሉ ውጥንቅጥ ጀርባ የኢትዮጵያ ታሪክ ወገንተኛ እንዲሆን ካደረጉ ምክንያቶች መካከል ፖለቲካ ዋነኛው ነው። በትውልድ አልያም በታሪክ አጋጣሚ የፖለቲካ የበላይነት የነበረውና ያለው (መንግስትም ሊሆን ይችላል) ማንኛውም አካል ታሪክን የሚመዘግብበት መንገድ ለወገንተኝነት እንዲጋለጥ ያደርገዋል። መንግስታት ባስተዳደሩባቸው ዘመናት የነበሩ የታሪክ እውነታዎች በሚመቻቸው መንገድ አዛንፈው ከመመዝገባቸው ባለፈ ያለፈውን ዘመን የሚያዩበት መነፅር የተገኘፈፈ መሆኑን ለቀጣዩ ትውልድ የተዛባ መረጃን በማሻገር የበኩላቸውን አሉታዊ ሚና ይጫወታሉ።

አንድ ሥርወ-መንግስት በሌላ ሥርወ-መንግስት፣ ርዕዮተ-ዓለም በሌላ ርዕዮተ-ዓለም ሲተካ፣ አዲሱ ተተኪ የወደቀውን ሥርዓት ህፃኖች

አጉልቶ በማውጣት፣ ሥርዓቱ በእኩይ ምግባሮቹ ብቻ እንዲታወስ የማድረግ ዘመቻ ይከፍታሉ። ለምሳሌ በኢትዮጵያ የሥርወ-መንግስት ታሪክ ለአጭር ጊዜ ብቻ እንደቆየ የሚነገርለት የዛግዌ ሥርወ-መንግስት ምንነት ተመዝግቦ የሚገኘው ከእርሱ በኋላ በተተካው የሰለሞናዊ ሥርወ-መንግስት መሆኑ የትርክቱ ተዓማኒነት ዙሪያ ጥያቄዎች እንድናጭር እንገደዳለን።

ለዚህም ነው የሰለሞናዊው ሥርወ-መንግስት የዛግዌን ታሪክ ሲፅፉ ከአሉታዊው የታሪክ ክፍል ጉን ለጉን አራሳቸውን የዝንፈቱ አስተካካይ አድርገው ለማሳየት ሲጥሩ የምንመለከተው። የአፄ ቴዎድሮስ ታሪክ ሌላኛው ማሳያ ነው። በወቅቱ በነበሩ መሳፍንትና የቤተ-ክርስቲያን ፀሐፍት አንፃር ሲታይ የአፄ ቴዎድሮስ ታሪክ ሙሉ ለሙሉ የጨካኝና የጨፍጫፊ ግብር ባለቤት አስመስሎ ያቀርባቸዋል። ንጉሥ ነገስቱ የመሳፍንቱን ግዛት በኃይል እየነጠቁ ለመሬት አልባ ደሃ ከማከፋፈላቸው ጎን ለጎን ሀገሪቷን ወደ አንድ ቅርፅ ለማምጣት ባደረጉት ጥረት ጥቅማቸው የተነካባቸው ግለሰቦችና ተቋማት የሚጽፏቸው ድርሳናት ቅኝቱ ከዚህ የዘለለ እንዳይሆን አድርጎታል። በተመሳሳይ መልኩ ሰፊ መሬት የያዘቸውን ቤተ-ክርስቲያን መሬቷን እየቀነሱ ለድሆች ከማደላቸው በተጨማሪ የቤተክርስቲያን አገልጋይ ካህናት ቁጥር የሚገደብ ህግ ማውጣታቸው ካህናቱና አስተዳዳሪዎቹ የንጉሠ-ነገሥቱን እርምጃ በበጎ አይን እንዳይመለከቱ አድርጓቸዋል።

ከዚህ በተቃራኒ በ1960ዎቹ አካባቢ የነበረው ያ ትውልድ የአፄ ኃ/ሥላሴን መንበር ለመፈንቀል ከተጠቀመባቸው የማነቃቂያ ሰልፋች መካከል የአፄ ቴዎድሮስ ምግባር ዋና ሆኖ ሲቀርብ እንመለከታለን። ንጉሠ-ነገሥቱ ከዝቅተኛ የሕብረተሰብ ክፍል ወጥተው ሊታላቅ መንበር ከመብቃታቸው በተጨማሪ ለአገር አንድነት የከፈሉት ዋጋ ተምሳሌትነቱ በትውልዱ ልቦና ውስጥ እንዲሰርጽ ቢሥነ-ፅሁፉ እየተመዘገበ፣ በቴአትር እየተመደረከ ምስላቸው እንዲጎላ ተደርጓል። እንዲህ አይነት የፖለቲካ

ከርድ ጨዋታ ታሪክን ሊሥርዓት ማባበያነት ከመጠቀም ባለፈ የታሪክ ፋይዳ የሚያበላሽ ሆኖ እናገኘዋለን።

ታሪክና ፖለቲካ ለየቅል መታየትም መተርጎምም ይኖርባቸዋል። የታሪክ ክስተቶችን የሚያሳዩ መዛግብት የትናንትናን ሁነት የሚያሳዩ ሲሆን ተጠቀም በጊዜው መሆን ይገባል፤ ፖለቲካ በበኩሉ የሚተነተነውም ይሁን ለተጠያቂነት የሚቀርበው በዛሬ ማንነቱና ነገ ሊሰራ ባቀደው አግባብ ብቻ መሆን ይገባል። በመሆኑም ወደኋላ ተመልሶ በዛሬ የልኬት ሚዛን ያለፈውን የታሪክና የፖለቲካ ሁነት እያመዛዘኑ ትክክለኝነቱን ለማስረገጥ መሞከር ፍፁም የተሳሳተ አካሄድ ነው።

ከላይ የቀረቡ ማሳያዎች መሰረት አድርገን ካየን ሁላችንንም ሊወክል የሚችል «የጋራ ታሪካችን» ብለን የምንቀበለው ታሪክ የነጠረ እውነታን መሰረት አድርጎ የተቀመጠ የሆነ እንደሆነ ብቻ ነው። ይህ ማለት ግን ማንኛውም በመረጃ ደረጃ የተቀመጠ ታሪክ ከነጥራ ማንነቱ አንቀበል ማለትም በራሱ አይገኝ አካሄድ ነው። የትኞቹም የታሪክ መረጃዎች የባለሙያ ትርጓሜና ትንታኔ ይሻሉ። በደፈናው በጥሬው የሚዋጡ አይደሉም። በመሆኑም የመዛግብቱን ትክክለኛነት ከተለያዩ የማስረጃ መፈተሻ መንገዶች አንጻር አስቀድሞ ፈትሻ ማረጋገጥን ያስፈልጋል። የመረጃው አይነት ቀዳማይ ምንጭን (Primary Source) እና ካልአይ ምንጭን (Secondary Source) መሰረት አድርጎ፣ ከግራም ከቀኝም ያሉ ሰነዶችን መርምሮና ፈትሻ ከሚገኝ ጨመቅ የሚወጣ ድርሳን የጋራ ታሪክ ብለን ልንቀበለው እንችላለን። እውነተኛው የታሪካችን አካል ነው ብለን የምንወስደውም የዚህ ሁሉ ውጤት የሆነውን ጥራዝ ይሆናል።

የታሪክ መዛግብት የባለሙያ ትርጉም ያስፈልጋቸዋል የምንለው የቀደመውን የታሪክ ክስተት ምንነት ለመረዳት የጊዜውን ማህበረሰብ፣ ቋንቋ፣ ባህል፣ የአስተዳደርና የፖለቲካ ባህል መረዳት ስለሚፈልግም ጭምር ነው። ያለበለዚያ በወቅቱ የተባሉ ግግሮችን በደፈናው በአሁኑኛ ቋንቋ

ለመተርጎም መንደርደር ከእውነታው እጅግ እንድንርቅ ከማድረጉም በተጨማሪ ጉዳቱ ያይላል። በአንድ ወቅት እኔ ቴዎድሮስ ለእንግሊዚ ግብት ቪክቶሪያ የጻፉትን ደብዳቤ በማሳያነት እንጥቀስ፡-

«...እስተዛሬ ድረስ አባቶቼ ነገሥታት ፈጣሪዎችን ቢበድሱት መንግስታቸውን ሊጋላና ለቱርክ አሳልፎ ሰጥቶባቸው ነበር። ዛሬ ግን እኔ ከተወለድሁ ፈጣሪዬ ካመድ አንሰቶ ኃይል ሰጥቶ ባባቶች መንግስት አቆመኝ። በእግዚአብሔር ኃይል ኃያሎችን አስለቀቅ ኋቸው፣ ቱርኮች ግን ያባቴን መሬት ልቀቁ ብላቸው እንደ ብለውኝ በእግዚአብሔር ኃይል ይኸው ልታገል ነኝ»

የዚህን ደብዳቤ ጥሬ ትርጉም መስጠት የሚሻ ማንኛውም አንባቢ ጥቅሱ በደፈናው ሲታይ ንጉሱ «አርሞዎች አገሪቷን ለማስተዳደር የሚመጡ አይደሉም» የሚል ትርጓሜ ሊሰጠው ይችላል። የታሪክ ልሂቃን የደብዳቤውን መልእክት ከጥሬ ትርጉሙ በዘለለ ንጉሱ በወቅቱ የገለፁበትን ቋንቋ፣ የመንግስት አስተዳደር ሥርዓት ምን መልክ እንደነበረው አስቀድሞ በማተት የተለየ ትርጉም ሲሰጡት እንመለከታለን። በምሁራኑ አተናተን የንጉሱ ግግር «በኢትዮጵያ የነገሥታት ታሪክ ለረጅም አመታት ፀንቶ የቆየውና በፍትሐ መንግስቱም እውቅና ያለው መሪ ከሰላምናዊ ሥርወ-መንግስት የሚቀዳ መሆን እንዳለበት ይደነግጋል። በአባቶች መበደልና በፈጣሪ መቀየም ምክንያት ለዘመናት ፀንቶ የቆየውን የይሁዳ ነገድ ግሰና መንበር ከነገስታቱ ነጥቆ ለሌላ ወገን መተላለፉን ለማሳየት ንጉሱ ተጠቅሞበታል» ሲሉ ያትታሉ።

የታሪክ ድርሳናትን በገለባው ለመተርጎም መሞከር በተለይ በአንድ አገር ለምንኖር ዜጎች፣ የጋራ ታሪክ የሚባል ነገር እንዳይኖረን ስለሚያደርግ የባለሙያዎች ትርጓሜ የግድ ያስፈልጋል። በመሆኑም በኢትዮጵያ የታሪክ አተራረክ ዙሪያ ተቀራራቢ መግባባት እንዲኖር ትልቁን ድርሻ መወጣት የሚገባው የታሪክ ባለሙያ ነው የሚባለው፤ የታሪክ መዛግብት የባለሙያ ትርጓሜና አንድምታ የሚያስፈልገው በመሆኑ ነው።

በኢትዮጵያ ታሪክ መሰረታዊ ችግር ተደርገው ከሚወሰዱ አበይት ሁነቶች መካከል የታሪክ ጉዳዩ አቀራረብ ሌላኛው ነው። የኢትዮጵያ ታሪክ ተብሎ በተደጋጋሚ የሚጠቀሰው የነገሰታቱን ታሪክ አጉልቶ የሚያቀርበው ክፍል ነው። ከነገሰታቱ ቀጥሎ በሰፋት የሚጠቀሰው የክርስቲያኑ ማሕበረሰብን የሚወክለው የኢትዮጵያ የታሪክ ክፍል ነው። ብዙውን ጊዜ የኢትዮጵያ ታሪክ የሚለው ቃል የአክሱም፣ የዛግዌ፣ የጉንደር፣ የሸዋ በጥቅሉ የሰሜንን የአገሪቷ ክፍል የሚወክለው እንደሆነ ተደርጎ ሲቀርብ ይሰተዋል።

የኢትዮጵያ ታሪክ ጎደሎነት ችላ ብለን የተጻፈውን እንኳን ብንመለከት በገሀድ የማዳላትና የውግና ተረኮችን በሰፋት መታዘብ አንችላለን። ለምሳሌ በ1519 አሕመድ ኢብን ኢብራሂም ወይም በተለምዶ አጠራሩ አሕመድ ግራኝ የተባለ የአዳል መሪ በክርስቲያኑ መንግስት ላይ ጦሩን አነሳ። በሚያስደንቅ የጦር አመራር ስልት የራሱን መንግስት ሊያጠፋ አኩብኩቦ የነበረውን የአፋርና የሶማሌ ሕዝብ ፍልሰት ገርቶ በክርስቲያኑ መንግስት ላይ ተደጋጋሚ ድሎች ተገናጸፈ። በ1521 ሽምብራ ኩሬ ላይ በክርስቲያኑ ጉጉሥ አፄ ልብነ-ድንግል ላይ የመጀመሪያውን ታላቅ ድል አገኘ። ከዚያ ጊዜ ጀምሮ ልብነ-ድንግል ለዐስራ ሦስት ዓመታት ካንድ ግዛቱ ወደሌላ እንደተዋከበ ሕይወቱ አለፈች። ይህ ማለት ከአፄ ድልናዖድ እስከ አፄ ልብነድንግል ባሉ ተከታታይ የንግስና ዘመናት ለአስራ አምስት አመታት ያህል የአህመድ ግራኝ ዘመነ-መንግስት በኢትዮጵያ ቢነግስም፣ መኖሩ እንኳ እስኪዘነጋ በታሪክ ጸሐፍት ዘንድ ሲዘለል እንመለከታለን።

በሌላ በኩል ይህንን የጦርነት ታሪክ በሚመለከት የታሪክ ፀሐፊያት የአህመድ ግራኝን ገድል ወረራ በማለት ሲገልጹት፤ እነ አፄ ልብነድንግልም ሆኑ ቀደምቶቻቸው ያደረጉትን ተመሳሳይ ዘመቻ ግዛት ማስፋፋት የሚል ተቀጥላ ሲሰጡት ይሰተዋል። እንዲህ አይነት አጻጻፎች አንዱን ወገን ሲያሰደስቱ ሌላውን የሚያስከርፉ ሆነው እናገኛቸዋለን። በዚህ መልኩ የሚጻፉ ተረኮች በተቀበልና አልቀበልም ንትርክ ምክንያት የጋራ የሚባል ታሪክ እንዳይኖረን እያደረገን ይገኛል።

በኢትዮጵያ ታሪክ ከቤተ-መንግስት አንስቶ እስከ ንግድ ግንኙነት ብሎም እስከ ጦርነት ድረስ ልክ አሁን ባለው መልኩ የብሔር ስብጥር ነበር። ነገር ግን አሁን ላይ በግልፅ እንደሚታየው የተለያዩ ጉዳዮችን ታሳቢ በማድረግ ማለትም የጭቆናን ግብር ለአንዱ፤ የተጨቋኝነትን ጥቃት ለሌላው ለግብ ለማከፋፈል በማሰብ ራሱን ከታሪክ ተሳትፎ የማንፃት ሙከራ ይሰተዋል። ለምሳሌ ያህል ከ16 መ.ክ.ዘ አንስቶ አርሞዎች ያልተሳተፉበት ጦርነትና ወረራ የለም። ከቀደሙ ነገሥታት መካከል አፄ ሱስንዮስ ከአርሞዎች ጋር የጠበቀ ግንኙነትና ወዳጅነት ነበራቸው። ንጉሱ ገና ባባታቸው ቤት ሳሉ በሕጻንነታቸው ቦረን የሚባሉ አርሞዎች አባታቸውን ገድለው አርሳቸውን ማርከው ወስደው እንደልጃቸው አድርገው በመልካም አኳኋን ይዘዋቸዋል። በኋላም በረኞች ዳሞትን ሊወጉ ሄደው ከደጅአዝማች ዐስቦ ጋር ሲጋጩ ዐስቦ ድል መትተው «ሱስንዮስን ካላመጣችሁ እንጨርሳችኋለን» በማለታቸው ሱስንዮስን መልሰዋቸዋል። እነዚህና መሳሪያ ተረኮች ከላይ የተጠቀሰውን አይነት የምደባ አመለካከት ለመሸሽ ሲባል ያልነበሩ እስኪመስል ድረስ ይዘለላሉ።

ሌላኛው በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ የምንመለከተው ችግር የታሪክ ቅደም-ተከተላዊ አሰዳደር ነው። ግዥውም አንድን ታሪክ ከመነሻው ሳይሆን ከታወቀበት ጊዜ በመነሳት ከሌላኛው የማስከተል አሰራር ነው። ይኸውም አካሄድ የታሪኩ ባለቤት በሆነው ህዝብ ዘንድ የበታችነት ስሜት ከማሳደሩም በላይ በጠቅላላው የታሪኩ አወራረድ ምልዐት እንዲጎድለው ያደርገዋል። በመሆኑም ይሄ ትውልድ ሚናው ታሪክን መውረስ ሳይሆን ከየአቅጣጫው ያሉትን በእኩል መርምሮ በማዋህድ የተሟላ የታሪክ ምስል መከሰት ይገባዋል።

ለምሳሌ ኦጋዴንን ያስገቡት ራስ መኮንን ናቸው። የኦጋዴን ታሪክም ያለው ከዚህ በኋላ ነው ማለት ነው። ይኼ ትውልድ ግን ከዚያ በፊት ያለውን የአካባቢውን ታሪክ ከአፈ-ታሪኮች፣ ከስነ-ቃሎች ወይም

ከተረፉት በማሰስ በተለያዩ መንገዶች ማጣራትና እንደአንዱ የኢትዮጵያ ታሪክ እድርጎ መቀበል ይኖርበታል። እርግጥ ነው ይኼን ለመከወን ብርቱ የታሪክ ተመራማሪዎች ወይም ማህበራት መኖርን የግድ ይላል።

እንግዲህ ይሄ ተፅዕኖ የሚገኘው የኢትዮጵያ ታሪክ የቤተ-ክርስቲያንና የነገሰታት እንዲሁም የእጅ ፅህፈት ሙያ የነበራቸው ጥቂት ብሄሮች ታሪክ ነው። የቀረው የኢትዮጵያ ሕዝብ ታሪክ የሚፅፈው አልተገኘም። በመሆኑም ጎደሎውን የኢትዮጵያን ታሪክ ስለማሟላት ከተወራ ቀዳሚው ወይም አዋጁ መንገድ የሚሆነው ከትውልድ ትውልድ በአፈ-ነቢብ የተላለፉ ታሪኮችን በመሰብሰብ፣ በተለያዩ መለኪያዎች ውስጥ እያሳለፉ በማንጠር ወደ እውነታው ለመጠጋት መሞከር ነው።

ሌላው ደግሞ ከነጥረ-አቅጣጫና ወገንተኝነቱም ጭምር የኢትዮጵያ ታሪክ ከአንድ አቅጣጫ ማለትም ከፖለቲካና ከነገሰታት እንግር ብቻ መፃፉም ምልዐትን ይነሳዋል። የኢትዮጵያን የጋራ ታሪክ ምስል ለመፍጠር ወይም ከተደበሰበሰበት ወደብርሃን ለማውጣት የህዝቦች ህይወት ሊፃፍ ይገባዋል። ይኸውም ማለት የሀገሪቱ ህዝቦች የንግድ ታሪክ፣ የማህበራዊ ግንኙነት መስተጋብር ከመሳሰሉት ሌሎች አንፃሮች ማጥናትና መመርመር ከተቻለ እጅግ ጠቃሚ አስተዋፅኦ ይኖረዋል።

የህዝቦች ታሪክ ሲባል እንግዲህ ዝርዝሩ ብዙ ነው። ማለትም የባህል ታሪክ፣ የንግድና ኢኮኖሚ ታሪክ፣ የጥበብ ታሪክ፣ የህይወትና የሥራ ታሪክ፣ የፖለቲካ ታሪክ ወ.ዘ.ተ ተደምረው ነው ታሪክ ሊባሉ የሚችሉት። በታሪክ ውስጥ አነስተኛ ስፍራ የሚሰጠው የፖለቲካ ታሪክ፣ በኢትዮጵያ በግልጽ ብቸኛ የታሪክ ስፍራን ይዞ በመገኘቱና የፖለቲካ መጠቀሚያ በመሆኑ ነው ምንጊዜም የችግሮች ሁሉ መፍለቂያ ሆኖ የተገኘው።

ምዕራፍ ሦስት

እስልምና እና ኢትዮጵያዊነት

ነቢዩ መሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እ.ኤ.አ. ከ610-635 መካከል ውስጥ ያስተምሩ በነበረበት ወቅት በደረሰባቸው ብርቱ ተቃውሞና ማሳደድ ከጥቂት ተከታዮቻቸው መካከል ብዙውን ቁጥር (ልጃቸው ሩቅያን እና አጎታቸውን ጨምሮ) ወደ ኢትዮጵያ ለመላክ ተገደው ነበር። ይሄ ከስተት በዓለም የእስልምና ታሪክ ከፍተኛ ቦታ ማግኘት የሚገባው የተቀደሰ ተግባር ቢሆንም፤ በኢትዮጵያ የታሪክ-ውስታ የተሰጠው ቦታ እጅግ አነስተኛ ሆኖ እናገኘዋለን። የቀደሙ ፀሐፍት የኢትዮጵያን ታሪክ ከክርስትና ጋር ብቻ አቆራኝተው መመዝገባቸው ከዚያ ውጪ ያሉ እውነታዎች ታፍነው ለመቆየታቸው በምክንያትነት ይጠቀሳል።

ነቢዩ መሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በወቅቱ ተከታዮቻቸውን መጠለያ ይሆናችኋል ብለው መላካቸው በአገሪቷ አስተዳደር ላይ ያላቸውን መተማመን ከማሳየቱም በተጨማሪ፣ በወቅቱ ክርስትና የነበረበትን የእምነት

ሥነ-ምግባር ከፍታ የሚያሳይ ነው። ነቢዩ በባህል፣ በቋንቋና በሥነ-ልቦና የሚቀርቧቸውን አንደ ግብፅና ሶርያ ያሉ የአካባቢው አገራትን ትተው ኢትዮጵያን መምረጣቸው፤ ሰው በሰዋዊው ዝምድናና ማንነት የመከባበርና የመዋደድ አቅሙ የት ድረስ መሄድ አንደሚገባው ለማስተማር ፈልገው መሆኑን የታሪክ ምሁራን ያወሳሉ።

የነቢዩ መሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ተከታዮች ወደ ኢትዮጵያ መምጣት በቀላል ቋንቋ «ሰደት» ተብሎ ሊገደብ የሚችል አይደለም። በሳውዲ አረቢያ እጅግ ከተከበረ ጎሳ የተገኙ ሰዎችና ሌሎች ተሰሚነት (የፖለቲካ ቁመና) ያላቸው ግለሰቦችም የጉዞው አካል መሆናቸው፤ ጉዞው ደህንነት የጋረጠው ስጋት ብቻ አለመሆኑን አንድንረዳ ያግዘናል። የጉዞው ተልዕኮ ተከታዮችን ከአደጋ ስጋት ማዳን ብቻም ሳይሆን፤ እስልምናን የማስፋፋት መንፈሳዊ ተልዕኮ ያነገበ ሆኖ እናገኘዋለን።

ወደ ኢትዮጵያ የመጡት የነቢዩ ተከታዮች ከነቢያቸው ጋር የቆዩት ለአምስት አመታት ብቻ በመሆኑ፤ የሚያውቁት የቁርዐን ክፍል ውስን አንዲሆን አድርጎታል። እስልምና ዓለም-አቀፋዊ እምነት መሆን አንዳለበት የተገነዘቡት ነቢዩ መሐመድ (ሰ.ዐ.ወ)፤ የተከታዮቻቸው የተገደበ (ደኢፍ) የቁርዐን አውቀት ተምሳሌትነቱ፤ አማኞች በተገደበ እስተምህሮም ቢሆን እምነቱን ጠብቀው መዝለቅ አንደሚችሉ ለማሳየት ተጠቅመውበታል።

የእምነቱ ምሁራን፤ ነቢያቸው እስልምና ህልውናው ተጠብቆ ሊዘልቅ የሚችልባቸውን ዐውዶች በሦስት ዋናዋና መንገዶች አሳይተዋል ብለው ያምናሉ። የመጀመሪያው የመካ ሞዴል የሚባለው ነው። ነቢዩ መሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እስልምናን ማስተማር በጀመሩበት በመካ ከተማ የነበሩ ገዢዎች የእምነቱን ተከታዮች በማሳደድና በመግደል ይታወቃሉ። ምሁራኑ የመካን ተሞክሮ በመጥቀስ እስልምና ጨቋኝ በሆኑ ስርዐታት ውስጥ በእምነቱ ተከታዮች ላይ ግፍ እየተፈፀመም ቢሆን እስልምናን ከነህልውናው ማቆየት አንደሚቻል አስተምረዋል ይላሉ። ሁለተኛው የመዲና ሞዴል

የሚባለው ነው። በወቅቱ የመዲና ከተማ ለእስልምና መስፋፋት ትልቅ ስፍራ የሚሰጣት ምቹ ቦታ ናት። የመዲናን ተሞክሮ በመጥቀስ እምነቱ፤ በእስላም መንግስትና በሙስሊም ማህበረሰብ ውስጥ ተደላድሎ ሊኖር የሚችልበት እድል መኖሩን ነቢዩ ማመላከታቸውን የእምነቱ ምሁራን ያትታሉ። ሶስተኛው ከኛ ጋ የሚገናኘው የአቢሲኒያ ሞዴል የሚባለው ነው። ይኸውም እስልምና በሌላ ኃይማኖት ተከታዮች ውስጥ (በክርስቲያን መንግስት ስር) ሆኖም ቢሆን መፅናትና መስፋፋት አንደሚችል የኢትዮጵያን ተሞክሮ ለማሳያነት ተጠቅመውበታል። ኢትዮጵያ በነዚህና መስል ተሞክሮዎች የተነሳ በእስልምና ታሪክ የገዘፈ ዓለም አቀፍ ቦታ ያላት ቢሆንም፤ እነዚህን እሴቶች በአግባቡ መጠቀም አለመቻላችን የአንድነት ታሪካችንን ጎዶሎ አድርጎብናል።

እስልምና በኢትዮጵያ ታሪክ ሰፊ ቦታ ያለው ቢሆንም፤ የእምነቱ ነጻነት ከመንግስታዊ ሥርዓታት ጋር በእጅጉ የሚያያዝ በመሆኑ ተሞክሮውም እንዲሁ ይለያያል። ዶ/ር እድሪስ እስልምናን በመንግስት ሥርዓታት መፈራረቅ ያለውን መልክ በሚመለከት ያቀረቡት አጭር ጽሑፍ እውነታውን ጠቅልሎ ስለሚያሳይ እሱን መጥቀስ በቂ ይሆናል። የአክሱማ ዊት ኢትዮጵያ ሆነ እርሱን በተካው ረጅሙ ስለሞናዊው ሥርወ-መንግስት (1285-1974) ታሪክ ውስጥ ስለ ሃይማኖት ነፃነት ተጠቃሽ መረጃ ማቅረብ ለታሪክ ሰዎች አዳጋች ይመስለናል። በርግጥ በገኛው ክፍለ-ዘመን አክሱማ ዊው ንጉስ (አስሀማ-ነጃቪ) ለመጀመሪያዎቹ የኢስላም አባላት የሰጠው ዲፕሎማሲያዊ ከለላ በታሪክ ከሚጠቀሱ የዴሞክራሲ መገለጫዎች ዋነኛ በመሆኑ ድንቅና የመላው ኢትዮጵያውያን ኩራት ነው። የሃይማኖተኞች ችግር እንጂ የሃይማኖቶች ግጭት የሌለብን መሆኑን አመላካችም ከስተት ነው፤ ስለ ክርስትናና እስልምና ኢትዮጵያዊ ግንኙነትም ስንገልጽ ይህ ታሪካዊ እውነታ በዋነኛነት የአስተሳሰባችንን ቅኝት እንዲመራው እንሻለን።

በዛጉዌ ሥርወ-መንግስትም (1130-1285) በክርስትናና በእስልምና ኃይላት መካከል የነበረው ግንኙነት ከወራሹ ሰሎሞናዊው ሥርዓት አንጻር

የተሻለ ገጽታ እንደነበረው አይካድም። በዚህ ወቅትና በአከሱማዊቷ ኢትዮጵያ የመጨረሻ ዘመን-ዓመታት ኢሰላም በኢትዮጵያ እንደሰሜኑ ክርስትና መንግስታዊ መዋቅር ዘርግቶ እንደነበር ይታወቃል። የሸዋ ሰልጣኔት በቀጣይም የኢፋት ሰልጣኔት፤ የአዳልና የሐረር፤ የቤኒሻንጉል እንዲሁም የጂማና የጊቤ አርሞ-መስሊም ሥርዓቶች፤ በወሎ የወረ ፔቮችና የማመዶች መስተዳድር፤ በዘመነ መሳፍንት የታየው ልፍቃሬ መስሊም የአርሞ ባላባቶች ሥርዓት ወዘተ... አገራችን ክርስቲያናዊ ብቻ ሳይሆን ኢሰላማዊ ባህሪ የተላበሱ ሥርዓቶችን ጎን ለጎን ያስተናገደች ለመሆኗ አብይ ማስረጃዎች ናቸው።

ከመካከለኛው ክፍለ-ዘመን ጀምሮ የአፄ ምኒሊክ "ኢምፓየር" አስከተገነባበት ባለው ዘመን ድረስ ይህች አገር ይበልጥታ ደጋማ በሆነው አቢሲኒያ እና ሰፊ የቆዳ ስፋት በነበረው ቆላማው ኢትዮጵያን በሰፊው ተቆጣጥረውት በነበሩት መስሊሞች መካከል ዘመን-ጠገብ ግጭቶች (የግጭቶቹ ዋነኛ ምንጩና ምክንያቱ ሃይማኖት ወይም ኢኮኖሚ ወይም የሁለቱም ድምር ስለመሆኑ መሞት አንሻም) እንደተስተናገዱ አይካድም። በአገሪቱ በአንድ ሃይማኖት ሥር የተነሱ የቀኖናና የሥነ-መለኮት ግጭቶችን በውይይትና በመቻቻል የማስተናገድ ሰፊ ባህል እንደሌለ ሁሉ ኢሰላምንና መስሊሞችን በተመለከተ የተለየ ግንኙነትም አልነበረም። መስሊሞች የፖለቲካ ኃይሉን ይዘው በነበሩበት ዘመንም (በቂ ጥናት ባይኖረንም) ከእምነት ገደብና መረብ ወጥቶ ሌላውን እንደ ዜጋ የማቀፍ መንፈስ አላየንም።

የኢትዮጵያን መንግስት በማዕከላዊው የዘውድ ሥርዓት ስር ያደራጁት አፄ ቴዎድሮስ፤ አፄ ዮሐንስ፤ አፄ ምኒሊክና አፄ ኃ/ሥላሴ «የክርስትና ሃይማኖት ለሀገር አንድነትና ለሀገር ግንባታ መሰረት ነው» የሚል አቋም ነበራቸው። ነገስታቱ ከተግባራዊ ጥቅም አንፃር በመውሰድ በአገሪቱ የእስልምና ሃይማኖት በተስፋፋባቸው አካባቢዎች የሃይማኖት

ፖሊሲያቸውን ለፖለቲካ ስትራቴጂ ሲጠቀሙ ተስተውሏል። በተለይም በ1870 ዓ.ም በቡር ሜዳ ጉባዔ የኢትዮጵያ ነገስታት የመንግስቱን ሃይማኖት ለሀገር ግንባታ ዋናው የፖለቲካ መሳሪያ አድርገው ከመውሰዳቸው በተጨማሪ፤ የሌላ እምነት ተከታይ የነበሩ የአገሪቷ ዜጎች በአገሪቱ መሰረት እንዳይኖራቸው ለማድረግ ያልተሳካ የፖለቲካ ውሳኔ እንዳስተላለፉ የታሪክ ድርሳናት ያስረዳሉ። በሀገሪቱ ዘመናዊ ታሪክ የእስልምና እምነትንና ሌሎች የሚሰየናውያን ትምህርትን የሚቃወሙ ብዙ ተግባራት በነገስታት ትዕዛዝ ተፈጽሟል።

በ1966ቱ ሕዝባዊ ንቅናቄ ያስገኘው ታላቅ ትሩፋት የሺህ ዓመታት የመንግስትና የሃይማኖትን ጋብቻ ፍች ማብሰሩ ነው ብንል ማጋነን አይሆንም። ጅምሩን ደርግ ወደ ሌላ አለማዊ ፅንፈኝነት (ወታደራዊ ሥርዓት) ባይቀለብሰው መልካም ነበር። አልሆነም። ይሁንና በእምነትና ሃይማኖት ካርድ ሳይሆን በዜግነት ላይ የተመሠረተ አለማዊ ኢትዮጵያ መገንባት አማራጭ የሌለው፤ በማንኛውም ወገን ሊቀለበስ የማይገባ አቅጣጫ መሆኑን እንገነዘባለን።

የአገራችን እስልምና ከየትኛውም የዓለማችን ማሕበረሰብ ይልቅ የረጅምና ገናና ታሪክ ባለቤት ነው። የእስልምና ሃይማኖት ከሌሎች አገራት አስቀድሞ ኢትዮጵያን መዳረሻው እንዳደረገ ታሪክ ምስክር ነው። ይሁንና እምነቱን ከቀደመው ኢትዮጵያዊ ማንነቱ ጋ የሚያስተሳስረው የታሪክ ክፍል በአብዛኛው ማህበረሰብ ዘንድ እምብዛም ሳይታወቅ ለአመታት ቆይቷል። ለዚህ አንዱ ምክንያት የኢትዮጵያ የእስልምና ታሪክ በአግባቡ ተጠንቶ ለተቀረው ሕዝብ መድረስ አለመቻሉ ነው። በኢትዮጵያ የመስሊሙን ማሕበረሰብ የሚመለከተው የታሪክ አካል በሚፈለገው መጠን ተመዝግቦ እንዲቀመጥም ይሁን እንዲገነር እንቅፋት ነበሩ ተብለው ከሚጠቀሱ መካከል የታሪክ ጸሐፍት ሚና ተጠቃሽ ነው። በታሪክ አመዘጋገብ ሂደት በወቅቱ የነበሩ አውጎታዎችን ሆነ ብለው በመምረጥ፤ ያልፈለጓቸውን

በመዝለልና የጠላትን በማጠልሸት የታሪክ ጸሐፍት የተጫወቱት አሉታዊ ሚና ዋነኛው ነው።

ከዚህ አንጻር የኢትዮጵያውያን ሙስሊሞች ታሪክ የጸሐፍቱ የተዛባ ምልክታ ስለባ እንደሆነ የእምነቱ ምሁራን ይጠቅሳሉ። አሕመዲን ጀበል እስልምና በኢትዮጵያ የነበረው አቢይ ቀለም ጎልቶ እንዳይታይ ከላይ የተዘረዘሩት የመረጣ፣ የመዝለልና ማጠልሸት ስልቶች ስለባ መሆኑን ዘርዘር አድርጎ አትቷል።

በኢትዮጵያ ታሪክ የእስልምና እምነት በታሪክ ጸሐፍት ዘንድ የመረጣ ስልት ስለባ ሆኗል ከሚላቸው ወቅቶች መካከል ከ4ኛው እስከ 7ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ፣ ከ13ተኛው እስከ 16ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን፣ እንዲሁም ከ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ በኋላ ያሉ ጊዜያት ጉልህ ስፍራ ይዘው ይገኛሉ። በነዚህ ወቅቶች «ከነገሥታት መቀመጫዎች መካከል የአክሱም፣ የላሊበላ፣ የጎንደር፣ ከእምነት ተቋማት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን፣ ከሥርወ-መንግስታት የሰለሞናዊ ሥርወ-መንግስት ከሌሎች ይበልጥ ጎልተው እንዲታዩ የተደረገበት ወቅት ነበር» ይላል።

ሁለተኛው የመዝለል አልያም ሆነ ብሎ መተው የሚባለው ስልት ነው። በኢትዮጵያ ታሪክ በመዝለል እና ሆነ ብሎ በመተው መንገድ ስለባ ሆኗል የሚባለው የሙስሊሙ የታሪክ ክፍል መካከል የሙስሊም ሰልጣኔት በነበሩባቸው ወቅቶች የታዩ ጉልህ ፖለቲካዊ፣ ማህበራዊ፣ እና ኢኮኖሚያዊ ክስተቶች፣ በወቅቱ የሐረር ከተማ በኢትዮጵያ ታሪክ የነበራት ጉልህ ስፍራ በሰፋት ሊጠና ሲገባው በጸሐፍቱ የመተው ስልት ምክንያት የሚገባትን ቦታ ማግኘት አለመቻሏ፣ ፀሐፊው በተለይም የኢትዮጵያ ኢስላማዊ ታሪክ ሰፊ አሻራውን ያሰፈረበት ዘመን ማለትም እስልምና ወደ ኢትዮጵያ የገባበትና የተሰፋፋበት ዘመን (ከ7ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን እስከ 12ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን) እውነታው ከነአካቴው ሆነ ተብሎ መዝለሉን ይጠቅሳል።

ሶስተኛው አንድን የታሪክ ወቅት፣ ክስተት ወይም ታሪካዊ ሰብዕና ማጠልሸት የሚባለው ስልት ነው። ከእስልምና ጋ በተያያዘ የ16ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የሙስሊም ሰልጣኔቶች፣ በተለይም የአዳል ሰልጣኔት፣ በምስራቅና በመካከለኛው የኢትዮጵያ ግዛቶች የበላይነት ያገኘበት ታሪካዊ ወቅት አብዛኞቹ ጸሐፍት «የግራኝ አሕመድ ወረራ» የሚል ስያሜ ሰጥተውታል። የ«ግራኝ ወረራ» የሚለው መጠሪያ፣ በጊዜው ጦርነቱን ተከትሎ ለተፈጠሩ ውድመቶች የጥፋቱ ምንጭ የአንድ ወገን ካልተገባ የጦር አውርድ ዘመቻ ጋ የተሳሰረ ነው። በሚል አጠልሽቶ የማቅረብ አካሄድ ነበር። የቀደሙ ነገስታት ከሙስሊም ኢትዮጵያውያን ጋ በተለያዩ ጊዜያት ያደረጓቸው ጦርነቶች የክርስትናን እምነት፣ ባሕልና ቁሳዊ ጉብረቶች አውድሟል፣ የክርስቲያን ማህበረሰብ ግዛት በመፈረካከስ ለአገር ግንባታ ሂደት አሉታዊ አስተዋጽኦ አበርክቷል፣ የሚሉና መሰል ትንታኔዎች በጥቅሉ ለማህበረሰቡ የተዛቡ መልዕክቶችን አስተላልፏል።

ቀዳሚው መልዕክት ከ13ተኛው እስከ 16ተኛው መቶ ክፍለ ዘመን ባለው የኢትዮጵያ ታሪክ በሰሜንና በመካከለኛው ኢትዮጵያ አካባቢ ይኖሩ የነበሩ ሕዝቦች በእምነት፣ በዘር፣ በቋንቋ፣ በማሕበራዊና ፖለቲካዊ አቋማቸው ከገዢ መደቡ ጋር ተመሳሳይ የሆኑ ሕዝቦች ብቻ ያሉበት አካባቢ አስመስሎ ማቅረቡ ነው። ምንም እንኳን ጉዳዩ በዚህ መንገድ ተዛብቶ ይቅረብ እንጂ በአካባቢው የነበረው እውነታ ግን ከሚባለው የተለየ ነበር። በጊዜው የእስልምና ማሕበረሰብ እንደ ክርስቲያኑ ወገኖቹ ሁሉ በነዚህ አካባቢዎች ከጥንት አንስቶ የሰበሰበውንና ያዳበረውን ባህላዊና መንፈሳዊ ቅርስ ለዘመናት አስጠብቆ ካቆየባቸው መካከል ተጠቃሽ ነው።

ሁለተኛው መልዕክት ከዚህ ቀደም የተካሄዱ ጦርነቶች በሙሉ ክርስቲያናዊ ለሆነው ባህላዊና መንፈሳዊ ቅርሶች ብቻ አውዳሚ ተደርጎ የመቆጠሩ ሁኔታ ነው። በጊዜው የተካሄዱ ጦርነቶች ላስከተሏቸው ውድመቶች ተጠያቂው የሙስሊሙ ማሕበረሰብ ብቻ ሳይሆን የክርስቲያን ወገን እጅ ያለበት መሆኑን መካድ አይገባም። የሙስሊሙ ማሕበረሰብ በዛ

ብለው በኖሩባቸው አካባቢዎች (በተለይ በንግድ ዘርፍ ተሰማርተው ይገኙ የነበሩ ዜጎች) የተካሄዱ ጦርነቶች፤ ለሃብትና ንብረት ውድመት ከፍተኛውን አስተዋጽኦ አበርክቷል።

እነዚህና መሰል ሁኔታዎች እስልምናን የኢትዮጵያውያን መግለጫ ከሆኑ ሁኔታዎች መካከል አንዱና ዋነኛው አድርጎ እንዳይቀርብ አ ድርጎታል። ከዚህ ይልቅ እምነቱ፤ የውጭ ኃይል ፍላጎት የሚወክል ተቋም ተደርጎ መቅረቡ፤ እስልምና በኢትዮጵያ የነበረውን ማህበራዊ፤ ኢኮኖሚያዊና ታሪካዊ አበርክቶት፤ በጽሑፍም ይሁን በቃል የተላለፉ ቅርሶች፤ እምነቱ አካባቢያዊና አገራዊ ውህደትን በማምጣት ረገድ የተጫወተው ሚና በታ እንዳያገኝ ምክንያት ሆኗል።

በኢትዮጵያ የእስልምና እምነትንና የእምነቱን ተከታዮች በሚመለከት የደረጃ መረጃ ብለን ከምንጠቅሳቸው ሰነዶች መካከል አብዛኞቹ ምንጮቻቸው የአረብ ጸሐፊዎች፤ ለውጭያውያን ተጓዦች እና የኢትዮጵያ ክርስቲያን ነገሰታት ዜና መዋዕል ፀሐፊዎች ደጃፍ ነው። እነዚህ መረጃዎች የኢትዮጵያ መሰሊም የታሪክ ጥናት በሚመለከት የሚኖራቸው ፋይዳ እንደ ፀሐፊዎች ፍላጎትና አላማ የተዛቡ እንዲሆን አድርጎታል። በተጨማሪም እስልምና ተኮር የሆኑ አብዛኞቹ ጥናቶች ከሰሜኑና መካከለኛው የኢትዮጵያ ክፍል ውጭ ባሉ የእምነቱ ተከታዮች ብቻ ላይ የሚያተኩር መሆኑ፤ የጥናቶቹ ይዘት ጎደሎ እንዲሆን አድርጎታል።

እስልምና ተኮር የሆኑ ጥራዞች፤ በታሪክ መሰሊም በርከት ብሎ በሚገኝባቸው አካባቢዎች ይታዩ የነበሩ የለውጥ እንቅስቃሴዎችም ይሁን ከክርስቲያኑ መንግስት ጋር ያደረጓቸው ግጭቶች ምክንያታቸው የውጭ ኃይል ፍላጎት የተንጸባረቁባቸው እንደነበሩ የሚያትኩት ይበዙበታል። ጸሐፊዎች የግብጽ፤ የኦተመን ቱርክና የአረብ መንግስታት ከግጭቶች ጀርባ የነበራቸው ሚናና ፍላጎት ላለመግባባቱ በዋና ምክንያትነት ሲጠቅሱት ይስተዋላል። (Islam in the Nineteenth Century Wallo, Ethiopia..... Hussein Ahmed-2001)

በመጨረሻም ዶ/ር እንድሪስ ሙሐመድ ኢትዮጵያን ማን ይታደጋት? በተሰኘ መጽሐፍ ውስጥ በባስተላለፉት ኃሳብ ጽሑፉን እንደምድም

«ባለፉ ታሪካችን ውስጥ የተፈጸሙ ስህተቶቻችን በስህተታቸው አምነን ዛሬ ላይ ሊታሰቡና ሊደገሙ የሚገባ መሆኑን ተማምነን አዲስ አቅጣጫ እንዳንተልም እንቅፋት ሆኖናል። ታሪካዊ ሂሳቦችን ሳንውጥ የተጨቆነውን አልተጨቆንክም ሊያልነው መልካም መንፈስ ይሰፍናል ብዬ አላምንም። ውጤቱ አደገኛ ነው። በታሪክ ተጠቃሚ የነበረው ወገን ለእርሱ የማይመችን ትንተና በተለያዩ ሰበብ ሊገፋው ቢታይም ይህ ግን የተባበረን ኢትዮጵያ ሊገባ አይችልም።»

ምዕራፍ አራት

የኢህአዴግ

አዲሲቷ ኢትዮጵያዊ መልክ

ገዢው ፓርቲ፤ በድል አድራጊነት መንግስታዊ ሥልጣኑን ጠቅልሎ ከያዘ በኋላ፤ መሪዎቹ ባዘጋጁት «የታሪክ ድርሳናት»፤ በውይይት መድረኮች እና በቁጥጥሩ ስር ባዋላቸው መገናኛ ብዙሀን አማካኝነት ኢትዮጵያ የምትባለዋ የ3 ሺህ ዓመታት ቀደምት ገናና ባለታሪክ ሀገር፤ በተሟላ ቅርፅ የተፈጠረችው በግንቦት ሃያው «ብሔር፤ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች» ድል ማግስት እንደሆነ ለማሳየት በርካታ መንገዶችን ተጉዟል። ለዚህ ስህተት ስብከቱም በደጋፊ ማስረጃነት የሚያቀርበው የማዕከላዊ መንግስቱን ምስረታ የዘመናት ሂደት ሲሆን፤ ሂደቱንም «ታገልጉለት» ለሚለው ዘውግ ተኮር ፖለቲካ ቅቡልነት ሲል ለዘረፋ እና ለወረራ (ለቅኝ ግዛት) የተደረገ አስመስሎ እስከ ማቅረብ አድርሷል።

ኢህአዴግ ከአንድነት ይልቅ፤ በተናጠል ማንነት ላይ በተመሰረተ አዲስ ታሪክ እንዲቆሙ ያስገደዳቸው ህዳግን ጨምሮ፤ በሀገሪቱ ከፍተኛ

ቁጥር ያላቸው ዘውጎችንም በራሱ የታሪክ ብያኔ አፍርሶ እንደ አዲስ ለመስራት አሁዱ ያለው ገና የሥልጣን እርካቡን እንኳ አደላድሎ ባልረገጠበት ጊዜ እንደነበር ይታወሳል። በተለይም ሰፊው አሮምኛ ቋንቋ ተናጋሪነት ራሱን የባለፈው ዘመን ብቸኛ የጥቃት ሰለባ አድርጎ በመውሰድ እንዲበሰለሰል ሲገፋ፤ አማርኛ ተናጋሪውን ደግሞ በቀደመት አባቶቹ ታሪክ የሚያፍርና የሚሸማቀቅ ሆኖ እንዲቀር ለሁለት አስርታት ያልከለሰው ድርሳን፤ ያልደመሰሰው መዛግብት አልነበረም።

አብዮታዊ ግንባሩ በታገለለት የዘውግ ፖለቲካ የሚበየነው ስርዓት ህልውናን ለማስረገጥ፤ በደምና አጥንት የቆሙ የአንድነት አምዶችን አፈራርሷል፤ የሕዝብ ለሕዝብ መስተጋብርን ለዘመናት ያፀኑ ቅፅሮችን ለመንደር ፖለቲካው ትግበራ ሰውቷል። ለከፋፋይ አስተዳደሩም በሀገር አቅጂነት ራዕይ ስር የተፈፀሙ የማንነት ጭፍለቃዎች፤ የራስ ገዝ አስተዳደር መናድ፤ የጦር ሜዳ አልቂቶች፤ የንብረት ውድመቶች... እያንገነ ትልቁን ምስል ለማደብዘዝ ያለመታከት ሰርቷል። ለዚህ አይነቱ አፍራሽ ዓላማም እንደማቀጣጠያ የተጠቀመው የ«ታሪክ ተገጂ» ወይም «ሰለባ» እንደሆኑ ቀን ከሌት የሚሰብካቸው ህዳግን በጥቂት ልሂቃኖቻቸው ግፊት ያቀነቀኑትን የ«ተረሳኝ» አጃንዳ፤ እንዲሁም በአሮሚያ፤ በደቡብ፤ በሐረር የተለያዩ ከተሞች የአፄ ምኒልክ ሠራዊት ያደረጋቸውን ዘመቻዎች ማሳካትን ተከትሎ የተከሰቱ የእርስ በርስ ጭፍጨፋዎች እና የባሕል ተፅእኖዎችን ነው።

ከዚህም ሌላ ሥርዓቱ ለእንዲህ አይነቱ ትርክት ያመቸኛል ብሎ የመዘዘው የታሪክ ሰበዝ በጊዜው አማራጭ ያልነበረውን ጠንካራው፤ ደካማውን ጨፍልቆና አስገብሮ አህዳዊ ሀገር የመገንባት ሂደትን በማንሸቀረርና ፈጠራ በመጨመር ለመሆኑ በርካታ ማሳያዎችን ማቅረብ ይቻላል። በዚህ አይነቱ ታግሎ የመጣል ትንቅንቅ ከዛላንበሳ እስከ በረከ፤ ከቋራ እስከ አጋዴን የሚመተረው የዛሬይቷ ኢትዮጵያ ወሰን መፈጠሩን ሲከድ ቅንጣት ታህል ማንገራገር አልተስተዋለበትም። በነገራችን ላይ የዚህ

የፖለቲካ ጨዋታ አመንጪዎች ማዕከላዊ መንግስትን ለመመስረት የሚደረጉ መተጋግሎች ከነፍጥና መስዋዕትነት በቀር የተሻለ አማራጭ እንደሌላቸው፤ በዓለም ታሪክም የእነምኒሊክ የመጀመሪያው አለመሆኑን እንደ አሜሪካንና አውሮፓውያንም ያሉ ታላላቅ ሀገራት በዚህ መሰል የእርስ በእርስ ደም መፋሰስ ውስጥ አልፈው፤ ዛሬ እኛም ጭምር በምኞትና በሰደት የምንቀላውጠውን ነፃነትና ብልፅግና የተትረፈረፈበት ሀገር መገንባት መቻላቸውን ጠንቅቀው የማወቃቸው ጉዳይ አከራካሪ አይደለም። እናም ሌላ ሌላውን ትተን ከእነአሰቃቂው ጭፍጨፋ ለዘመናዊቷ ኢትዮጵያ ምስረታ ጅማሮ የተከፈለውን ውጣውረድ ብናስተውል፤ መት ወቃሽ የሆነባቸው በተከታታይ የመጡ ነገሥታትን ውሳኔ እንዲህ በቀላሉ ዘርዘሮ መጨረስ አይቻልም።

የተዛነፈው ታሪክ

«ነገስታቱ የአንድን ብሔር የበላይነት ለማረጋገጥ ሲሉ የአገሪቷን ታሪክ ከእውነታው እጅግ ባፈነገጠ መልኩ ተይበዋል» በሚል መደምደሚያ የሚነሳው አዲሱ የኢትዮጵያ የታሪክ ድርሳን፤ «የተዛነፈ» ያሉትን አገራዊ እውነታ ለማስተካከል፤ የቀደመውን ትርክት ገልብጦ፤ በአዲሱ የታሪክ አተራረክ መከተብ ብቸኛው አማራጭ ሆኗል። ቀዳሚው ድርሳን በአዲስ መልክ ሲጻፍ፤ ያለፈውን ስህተት በማስተካከል ሰበብ ሌላ ስህተት መጨመር ግድ ብሏል። አዲሱ ስህተት የቀደመውን ጎዶሎነት ከመሙላት ይልቅ ይበልጥ አደገኛ ሁኔታችን የትረካው አካል ለማድረግ መሞከሩ፤ ተጨማሪ ቅራኔዎች መጨመሩ አልቀረም።

«የኢትዮጵያ ታሪክ በጥቅሉ የጨቋኝ (አገዛዙ) እና ተጨቋኝ (ሕዝቦች) መካከል የነበረ ግንኙነት ነው» የሚል እምነት ያላቸው የአሁኖቹ ባለሥልጣናት፤ ግድግዳውን ለመናድ የጀመሩት አዲሱ የታሪክ ክታብ ከቀደመው ይበልጥ የከፋ ትርጉም እንዲይዝ ተደርጓል። በግንቦት ሃያ ማግስት የተጻፈው የኢትዮጵያ ታሪክ ማሕበረሰቡን በሁለት ከፍሎ

የሚበይን ሲሆን፤ ከቀደሙ ነገስታት የዘር ሃረግ ጋ ትስስር ያላቸው የሕብረተሰብ ከፍሎች፤ ከአጥፊ ጎራ መድቦ የሚወነጀል ሆኗል። የፖለቲካ ልሂቃት «ከዚህ ቀደም የነበረው የኢትዮጵያ ታሪክ አጻጻፍ የአንድን ማሕበረሰብ የበላይነት ለመበየን የተሰየመ በመሆኑ ማፍረስ ያስፈልጋል» በሚል መነሻ፤ የተዛባውን ጎዶሎ ከመሙላት ይልቅ፤ አዲስ ታሪክ መጻፍ ብቸኛ መንገድ አድርገውታል።

በዚህ አገር ሥልጣን የያዘ ማንኛውም አካል የቀደመ ታሪክን የማፍረስና በምትኩ አዲስ የመጻፍ፤ ብሎም በተገኘው አጋጣሚ ሁሉ በትውልዱ አዕምሮ ውስጥ የማስረጽ አቅም አለው። የአሁኑን የከፋ የሚያደርገው የተሳሳተውን መስመር ፈር ማስያዝ ይችሉ የነበሩ ምሁራን በአድሳት ሂደቱ ድምጽ እንዳይኖራቸው መደረጉ ነው። በኢትዮጵያ የታሪክ ትርክቶች ዙሪያ ልዩነት መኖሩ በራሱ ከፋት ባይኖረውም፤ ቅራኔዎቹን አጥብቦ ተቀራራቢ ወደሆነና አብዛኛው ማሕበረሰብ ሊቀበለው የሚችለው አገራዊ የታሪክ እውነታን መጻፍ አለመቻሉ፤ ልዩነቱ እንደሰፋ እንዲቀመጥ አድርጎታል።

ከዚህ ቀደም በኢትዮጵያ ለግጭት ምክንያት የነበሩ፤ የብሔር ቅራኔዎች ለልዩነቱ ሞገደኛ ምክንያት አድርገው ሲያቀርቡ የሚሰማው ዘመናዊቷን ኢትዮጵያ ለመገንባት ከተከፈለው መስዋዕት ጋር የሚያያዝ ነው። የአገር ምስረታ ሂደት በሚመለከት የፖለቲካ ልሂቃት የያዙት እቋም ጫፍ ለጫፍ መቆም፤ ለልዩነት መባባስ ከፍተኛውን ድርሻ ይወስዳል።

ሁሉን ሊያግባባ ይችል በነበረው «የኢትዮጵያ ታሪክ» የሚለውን «ኢትዮጵያዊነት» በሚመለከት የየብሔሩ ልሂቃን ያላቸው መረዳት አንድ መልክ ያለው አይደለም። ምሁራት እንወክለዋለን የሚሉት ብሔር ያለፈበት ውጣ ውረድ ሲተርኩ ግለሰባዊ ስሜታቸውን ይበልጥ ማገናቸው፤ ተቀራራቢ የሚባሉ ምልክታዎች ቦታ እንዳያገኙ በሩን ዘግቷል። ከመያ ውጭ በሆነ መንገድ ግለሰብ አልያም የተወሰነ ቡድን የኢትዮጵያን ታሪክ

በተረዳበትና በመሰለው መንገድ ተርጉሞ ማቅረቡ፤ የጋራ የሚባል እውነት ብቻም ሳይሆን በጋራ ሊያቆመን የሚችል የአንድነት መሰረት እንዳናገኝ እያደረገን መጥቷል። ያለፈን ታሪክ መለስ ብሎ ከመረዳት አንጻር አሁን ያለው የብሔር ቅራኔ ሰላት መሰረታዊ ምክንያቶች ያሉት ሆኖ እናገኘዋለን።

የመጀመሪያውን የኃሳብ መስመር የሚጋሩ የፖለቲካ ልሂቃን «የቀደሙ ነገስታት በኢትዮጵያ ያደረጓቸው የእርስ በርስ ጦርነቶች የቀድሞዋንና ገናኖን ኢትዮጵያ ወደ ቀደመ የግዛት አንድነት ለመመለስ የተደረገ ዘመቻ ነው» የሚል እምነት አላቸው። «ዘመን መሳፍንት» እየተባለ የሚጠራው የመካከለኛው የኢትዮጵያ ታሪክ የአገሪቷ ማዕከላዊ መንግሥት መፈራረሱና የአገሪቷ የግዛት አንድነት መናጋቱ ለቀደመ የግዛት አንድነት መበታተን ምክንያት ሆኗል ይላሉ። በወቅቱ በግዛት አስተዳዳሪዎቹ (መሳፍንቶቹ)ና ሥርዓቱን ለመናድ ነፍጥ ባነገቡ ኃይሎች መካከል የተካሄዱ ጦርነቶች «የተበታተነውን ማዕከላዊ መንግሥት ፈር ለማሰያዝ ብሎም ኢትዮጵያን ወደ ቀደመ ዝናዋ ለመመለስ፤ የተበታተኑ ግዛቶቿን ዳግም ለማዋሀድ የተደረጉ ናቸው» ብለው የሚያምኑ ምሁራንን ይወክላል። በምሁራኑ አመለካከት በአፄ ቴዎድሮስ ዘመን መንግሥት እንደተጀመረ የሚነገርለት የግዛት አንድነት ዘመቻ፤ በአፄ ምኒልክ መግባደዱን ያትታሉ። በዚህ መንገድ የተገባደደው የአገር አንድነት ዘመቻ ኢትዮጵያን አንድ የማድረግ በጎ አላማ ያነገበ በመሆኑ፤ ሂደቱ ከዚህ አንፃር መታየት እንዳለበት ይሞግታሉ።

ኢህአዴግ መንበሩን ከተቆናጠጠበት ዕለት አንስቶ ይህንን የታሪክ ትረካ ሲታገለው ቆይቷል። የግዛት ማስፋፋት ዘመቻዎች ከቀደመው የኢትዮጵያ ገናና ታሪክ ጋር የሚያያዝ አለመሆኑን ለማሰራዳት፤ የኢትዮጵያ ታሪክ ከመቶ አመት የተሻገረ አይደለም ሲል ተከራክሯል። የግዛት አንድነት ኃሳብ አቀንቃኝ የሆኑ የአገሪቷ ምሁራን «የነፍጠኛ ሥርዓት ናፋቂ» በሚል ማሸማቀቂያ ከአደባባዩ ገለል እንዲሉ ተደርገዋል።

ሁለተኛውን የኃሳብ መስመር የሚጋሩ ምሁራን የማርክሲስት-ሌኒኒስት ግራ ዘመም ፖለቲካ አቀንቃኝ የሆኑ የፖለቲካ ልሂቃን የሚወክሉ

ናቸው። ምሁራኑ የኢትዮጵያ ታሪክ የብሔር ቅራኔ የተፈራረቀበት መሆኑን የሚቀበሉ ቢሆንም፤ በቅራኔዎቹ አጻጻፍ ዙሪያ ከመጀመሪያዎቹ በተለየ የራሳቸውን አተያይ ያቀርባሉ። ልሂቃኑ ከዚህ ቀደም የተከሰቱ ግጭቶች መሰረታዊ መነሻው ተጠንቶ መፍትሔ ሊያገኝ የሚገባ መሆኑን ይጠቁማሉ። በመሆኑም እንደ ልሂቃኑ አረዳድ «ከዚህ ቀደም በኢትዮጵያ ፖለቲካ የገዢነቱን መንበር የተቆናጠጡ ነገስታት አገዛዝ ባህሪ በጥቅሉ ብሔራዊ ጭቆናን (National oppression) በአገሪቷ ያሰፈነ ነበር» ሲሉ ይመስክራሉ። ይህ እውነታ ሲጨቆኑ ለነበሩ የሕብረተሰብ ክፍሎች መጥፎ አሻራ ትቶ አልፏል ብለው ያምናሉ።

ነገስታቱ ሁሉን ሕብረተሰብ በእኩል ዓይን ከማየት ይልቅ ዘር፤ ቋንቋ፤ ሃይማኖትን ማዕከል ላደረጉ ልዩነቶች ትልቅ ቦታ ይቸሩ እንደነበር ያምናሉ። በመሆኑም የኢትዮጵያ ፖለቲካ መፍትሔ ያገኝ ዘንድ የብሔራዊ ጭቆና አራማጅ ግለሰቦችንና ሥርዓት መፍረስ በጊዜው ወሳኝ እንደነበር ያምናሉ። «የብሔሮች ጥያቄ ተገቢውን መልስ ሲያገኝ የኢትዮጵያ ህልውና በዚህ መሰረት ላይ ይታነጻል» የሚል አመለካከት አላቸው። በመሆኑም የቀድሞ መንግሥታትን ለመገርሰስ የተካሄዱ ትግሎች ዓላማ «ብሔሮች የራሳቸውን እድል በራሳቸው እንዲወስኑ ሲፈቀድላቸው ይስተካከላል» የሚል ነበር።

ኢህአዴግ ታገልኩለት የሚለው ዓላማ ይህ እንደነበር ከባለሥልጣናቱ አንደበት በተደጋጋሚ ይነገራል። በየዓመቱ ህዳር 29 «የብሔር ብሔረሰብ ቀን» ተብሎ በከፍተኛ ወጪ እንዲከበር አዋጅ እስከ ማውጣት የተደረሰለት ድግስ የዚህ ዓላማ ተቀጥላ ነው። ምናልባትም የኢህአዴግ ፕሮፓጋንዳ በፍፁም ልቦና በማመን ይህ ጉዳይ የእርስ በእርስ ግንኙነትን ለማጥበቅና የልምድ ልውውጥ ለማካበት ታስቦ የተዘጋጀ ይመስል ይሆናል። ደጋግመን እንደተመለከትነው የበዓሉ ዋነኛ ማድመቂያ ከምዕተ-ዓመት በፊት «ተፈፀመ» የተባሉ አገዛዛዊ በደሎች፤ ዘውግ-ተኮር ጥቃት መሰለው እንዲቀርቡ በማድረግ ላይ ያነጠጠረ መሆኑን ነው።

በየክብረ-በዓሉ ሰሞን አንዳንድ ፀጉራቸው ላይ ላባ የሰከና ቆዳ ያገለጸው ሰዎች በቴሌቪዥን እየቀረቡ ያለፉት ሥርዓታት ምን ያህል በደል እንዳደረሱባቸው ከመናገር ባለፈ፤ ዛሬም ቢሆን ተቃዋሚ ፓርቲዎች በብሔር ብሔረሰቦች ትግል ወደተሸነፈው አገዛዝ ለመመለስ የሚሰሩ መሆናቸውን አስታውሰው የኢትዮጵያ ሕዝብ በንቃት እንዲከላከልና የተገኘውን ድልም ነቅቶ እንዲጠብቅ ሲመክሩ ማድመጣችን ከበዓሉ ጀርባ ያለውን ቴአትር እንድንመለከት ይረዳናል።

ክብረ-በዓሉ አዲሱ የታሪክ አተራረክ ላይ ተቀምጦው ሁለት ጦርዝ ያላቸውን ሀሳቦች ሲያቀነቅኑ እንመለከታለን። የኢትዮጵያ ታሪክ ብሔራዊ ጭቆና መሠረት ያደረጉ ግጭቶች የተፈራረቁበት በመሆኑ ሕገ-መንግስቱ በአንድ በኩል መፍትሄ ሰጥቶታል የሚል እምነት አላቸው። በሌላ መልኩ ከቀደሙ የብሔር ጭቆናዎች ጀርባ የተወሰነ የማሕበረሰብ ክፍል እጁ ያለበት መሆኑን በመፈረጅ፤ በአዲሱ ሥርዓት እርስ በርስ መተማመኑ እንዳይኖር ሲራው ተተብትቧል።

በሶስተኛ ደረጃ ላይ የምናስቀምጣቸው ልሂቃን «በቀደሙ ነገሰታት ዘመን የተካሄዱ የግዛት ማስፋፋት ጦርነቶች ከምዕራባውያን የቅኝ ግዛት ዘመን የተለየ አይደለም» ብለው የሚያምኑ ልሂቃን ይወክላል። የምሁራኑ ኃሳብ በአንድ ሉዓላዊ የአገር አንድነት ጥላ ስር ተሰባስቦ የቆየን ማሕበረሰብ ህልውና በተረጋጋ ሁኔታ ለማስቀጠል የሚያስችል አንዳቸው ፋይዳ ያለው ባይሆንም፤ አመለካከቱ በዚህ ደረጃም ቢሆን ለክርክር መቅረቡ በራሱ ከፋት የለውም። ይሁንና ኃሳቡን ወደ አደባባይ ይዘው ብቅ በማለት የሚታወቁ የብሔር ልሂቃን፤ የሥርዓቱን ድክመት በመጠቀም ወጣቶች የኃሳቡ ማደሪያ ማድረግ መጀመራቸው ለአገር ህልውና አደገኛ መሆኑ አይቀርም ብለው የሚያምኑ ታዛቢዎች ይበረክታሉ። በዚህ መንገድ አቋማቸውን ማንጸባረቅ የሚሹ ግለሰቦች ትግላቸው ሁለት በሚጣረሱ ፍላጎቶች የተሞሉ መሆኑን ማየት ይቻላል።

የልዩነት ሰበዞችን ይበልጥ በመምዘዝ፤ ኢትዮጵያ በውድቀት መንገድ ላይ መሆኗን የሚያገለጽ አስተያየት ሰጪዎች በርክተዋል። ፖለቲከኞች ለኢትዮጵያ ታሪክ ከሰጡት ጠባብ ትርጉም በመነሳት ብዙዎች «አንድን ብሔር በሌላ ብሔር ላይ እነሳሰቱ፤ ሕዝቡን እርስ በርስ አሜርሶ፤ አገር አፍርሶ ይደመደማል» ብለው የሚተነብዩ ቢኖሩም፤ በአንጻሩ አገራዊ ውድቀት ከአንድ የልዩነት ጫፍ ተነስቶ ፍጻሜውን በቀደደው በይ የሚደመድም እንዳልሆነ የሚሞግቱም አልጠፉም።

የኢትዮጵያ ፖለቲካ ከዕለት ወደ ዕለት ባለመረጋጋት ቀውስ ሲኳትን መታየቱ፤ መጨረሻው ከአገር ህልውና መከሰም ጋ ብቻ መነጻጸር የለበትም። የአገር አጣብቂኝ ተሞክሮዎች አንድን የፖለቲካ ማህበረሰብ ከገባበት ድብት ፈልቅቆ ወደ አዲስ ምዕራፍ የመሸጋገር ጅማር አድርገን ልንወስደው እንችላለን። በየአካባቢው የእርስ በርስ ግጭት መደራረብ፤ የግፋውን ደምጽ መበራከት፤ የሥርዓቱ አመራሮች እርስ በርስ መተጋት፤ መከኖ በመውደቅ ላይ ካለው ኢህአዴጋዊ ፖለቲካ ሥርዓት ቀጥሎ ሊመጣ ለሚችለው የአዲሱ ትውልድ ተተኪ አመራር መንገድ ጠራጊ መሆኑንም መዘንጋት የለብንም።

አገሪቷን ከተበላሸው የፖለቲካ አዙሪት ፈንቅሎ በማውጣት ከነህልውናዋ ሊታደጋት የሚያስችል የመፍትሄ ኃሳብ ያሻታል። ምን አልባትም በፖለቲካ አስተዳደር ምክንት፤ ወደፊት በሕዝቦች መካከል ሊፈጠሩ ከሚችሉ አለመግባባቶች ብሎም መጨራረሶች አገሪቷን ለመታደግ፤ ምሁራኑ ሚናቸውን አጉልተው የማሳየት ኃላፊነት አለባቸው። ይህ መሆን ካልቻለ፤ በቀላሉ ሊታረቁ የሚገባቸው የታሪክ እውነታዎች መፍትሄ ባለማግኘታቸው፤ ከገመትነውም የከፋ ውጤት አገሪቷ ልታይ እንደምትችል ማወቅ ተገቢ ነው።

ምዕራፍ አምስት
ተሃድሶ የሚሻው
የኢትዮጵያዊነት ብያኔ

ኢትዮጵያውያን እንደ ሕዝብ ላለፈ ታሪካችንና የታሪክ ውርሶች የአስተሳሰብ ተሃድሶ ማድረግ የሚጠበቅብን ቢሆንም፤ ይህንን ሰናይ ተግባር ለአመታት ማድረግ ሳንችል እዚህ ደርሰናል። ከዚህ ቀደም እንደሚጠቀሰው የኢትዮጵያ ብሔር ብሔረሰቦች የራሳቸው የሆነ ቋንቋ፣ ባህልና ታሪክ ያላቸው ቢሆንም፤ የዘመናት ቅርሳቸውና የማህበረሰቡ የታሪክ ድርሳናት በአግባቡ ተሰንደው መቀመጥ አለመቻላቸው፤ ኢትዮጵያዊነትን አስመልክቶ በሚነሱ ውይይቶች ዙሪያ መግባባት ሲያቅቱን ይስተዋላል። በአገሪቷ ውስጥ ያሉ ህዝቦች ያለፈ የማንነት ታሪክ መልክ ይዞ አለመዘጋጀቱ፤ ከመረጃ አንጻር ሁላችንን ሊያግባባ የሚችል የጋራ ታሪክ አለን ብለን መነጋገር እንዳንችል ከፍተኛ ፈጥሯል።

ያለፈው የታሪክ ክስተት፣ እሻራውን በታሪክ መዝገብ አስፍሮ አልፏል፤ ያለፈውን የታሪክ ጠባሳ ከነጉድፋ ከመቀበል ውጭ አማራጭ የለም፤ በመሆኑም ያለፈውን የታሪክ ሁኔታ የምንተርክበት አላማ፤ የምንተርክበት መንገድ፤ የምንተርክበት ይዘት ሁላችንንም ወደ ሚዛን

የሚያመጣና በደካማው ጎኑ ተሰማምተንበት፤ ከፋውን ተሞክሮ ቀበረን በእንደነት ወደተሻለ የአገር ግንባታ መሄድ የሚያስችለንን ተሃድሶ ማድረግ ቢጠበቅብንም፤ የተሃድሶውን መንገድ ለመቀየስ አለመሞከራችን በአገር ህልውና ለየቀመርን ለመሆኑ እንድ ማሳያ ነው።

የኢትዮጵያ ታሪክ ከዓለም ታሪክ ለብቻው ተነጥሎ የሚታይ ልዩ ክስተት አይደለም። እንደኛው ሁሉ ሌሎችም የራሳቸው በጎም ይሁን ከፋ የታሪክ ተሞክሮ ለሳልፈዋል። በሰው ልጅ ታሪክ እጅግ ዘግናኝ የሚባሉ የእርስ በርስ ጦርነቶች የተካሄዱት ዛሬ ሰልጣነዋል ብለን በምንጠቅሳቸው የእውሮፓ አገራት ውስጥ ነው። ሃያ እንድ ሚሊዮን የሚሆን ሰው የወረሰው የእንደኛው የዓለም ጦርነት የተካሄደው በእውሮፓ ምድር ነው። ሁለተኛው የእለም ጦርነትም እንዲሁ ከ60 ሚሊዮን በላይ የሚሆን ሕዝብ ያለቀው በዚያው ምድር ነው። ለፕሮፓጋንዳ «የእለም ጦርነት» ይበሉት እንጂ የጦርነቱ ውልደትም ሆነ ሞት የእውሮፓ ምድር መሆኑን መከድ አይቻልም። የኢትዮጵያ ታሪክ ከጅማሮ አንስቶ «የጦርነት ታሪክ ነው» እያልን ራሳችንን ለናጣጥላለን እንጂ፤ ሌሎች አገራት ከኢትዮጵያም የከፋ የጦርነት ጊዜን እንዳሳለፉ የታሪክ ድርሳናት ምስክር ናቸው።

እውነታው ይህ ቢሆንም፤ የኢትዮጵያ ጉዳይ ከሌሎቹ በተለየ መነጻር ለምን መታየት ያለ? የሚለው መሰረታዊ ጥያቄ ምላሽ ያሻል። የብዙ አገሮች ዘግናኝ ታሪክ ከኢትዮጵያ ዐውድ በተለየ መንገድ የቃቸበትን ሁኔታ ለመረምር ከምንረፋው እውነት መካከል፤ ያለፈ ታሪካቸውን በሚገባ የመረመሩበትንና ለወደፊት ወደተሻለ መንገድ እንዴት መሄድ እንዳለባቸው የደረሱበትን ብሔራዊ የመግባቢያ ሰነድ እናገኛለን። አገራቱ በሁሉም መንገድ ለመቀየራቸው ምክንያት የሆናቸው ተሃድሶ፤ የታሪክ ብቻም ሳይሆን የሳይንሱንም መንገድ የቀየረ እንደሆነ እናያለን።

በየአገራቱ የሚገኙ የማህበራዊ ሳይንስ ምሁራን (ፈላስፋዎችና አላቢዎች) ያለፈ ታሪካቸውን ካጠነና ከገመገሙ በኋላ፤ በፖለቲካ ታሪካችን

ውስጥ ምን ከፍተኛ ነበር? በኃይማኖት ታሪካችን ምን ህጻኑ ገጥሞን ነበር? በእርስ በርስ ግንኙነት ላለመግባባት ምክንያት የነበሩ ችግሮች ምን ነበሩ? የሚለውን ጥያቄ በሚገባ ነቅሰው በማውጣት የቀጣዩ ዘመን የታሪክ አጠናን ምን መልክ ሊኖረው እንደሚገባ የጋራ መግባባት ላይ መድረስ ችለዋል። በመካከለኛው የአውሮፓ ታሪክ በተለያዩ ጊዜያት የተካሄዱ የእምነት ተሃድሶዎች (reformations) እና የአስተሳሰብ አብርሃቶች (renaissance) የዘመናዊው የታሪክ አጠናን ዘዴ ለውጥ ውጤት ናቸው። አውሮፓውያኑ ባለፈ ታሪካቸው የኃይማኖት ለውጥ ያስፈልግ እንደነበር ማመናቸው የእምነት ተኃድሶ እንዲመጣ ምክንያት ሆኗል፤ ሕላ ለቀረው አስተሳሰብ ለውጥ እንደሚያስፈልጋቸው በመረዳት በዚህም መስክ የተኃድሶ እንቅስቃሴ ማድረግ ችለዋል። ምዕራባውያኑ ዛሬ ለደረሱበት የቀስና የታሪክ ከፍታ ዘመናት ፈጅቶባቸዋል፤ ብዙ ዋጋም አስከፍሏቸዋል። የእርስ በርስ ግንኙነት ብዙ ወጣ ውረዶች ተስተናግደውበታል። አገራቱ የቀደመ የታሪክ አጠናን ዘዴያቸውን መቀየር መቻላቸውና የወደፊቱን በብልህነት ለመተለም መሞከራቸው ዛሬ ለፀናው የፖለቲካ-ኢኮኖሚ ስርዓት መሰረት ሆኗል።

ከዚህ አንጻር የአገራችን ምሁራን የታሪካችን ጠንካራና ደካማ ጎን፤ የነበሩ ከፍተኞችን በቅጡ መርምረው፤ ተረድተው ለቀጣዩ ትውልድ መረማመጃ የሚሆን መሰረት ማበጀት ሲገባቸው ይህንን ሲያደርጉ አንመለከትም። ለኢትዮጵያን ዘርፈ-ብዙ ችግሮች መፍትሄ ከፖለቲከኞች ሰፈር ያለ ይመስለናል። ቢርከራቶቹ የአገሪቷን ችግሮች የመፍቻው ቁልፍ በእጃቸው አንዳለ ከፍተኛ እምነት አለን። አገሪቷ የተዘፈቀቀባቸው ኢኮኖሚያዊ፣ ባህላዊና ፖለቲካዊ አዙሪቶች በሙሉ በፖለቲካ ልሂቃኑ ብቸኛ አስተዋጽኦ የሚፈታ ይመስለናል።

ያለፈውን፤ የአሁኑን እንዲሁም የመጪውን አጠቃላይ ሁኔታ በተግባር ማጥናትና ለቀጣዩ ትውልድ የሚሆን ፍፃሜ-ካርታ ማዘጋጀት የምሁራኑ፤ የፈላስፋውና የአሰላሳዮች ኃላፊነት መሆን ሲገባው፤ እኛ ግን

ለፖለቲከኞቹ ትተንላቸዋል። ፖለቲከኞች አቅድ አስፈፃሚዎች እንጂ ፕሮጀክት አርቃቂዎች መሆናቸውን ዘንግተናል። የአገራችን ፖለቲከኞች በሁሉም ቦታ መገኘትንና፤ ለሁሉም የአገሪቷ ችግሮች መፍትሄ አፍላቂ መስሎ ለመታየት መሞከራቸውን ካለወገዝን፤ አጣ-ፈንታችን ወደሕላ ከመንሸራተት የሚያቆመው አይኖርም።

ከፖለቲከኞች የሁሉን «አዋቂነት» አባዜ ባለፈ የአገሪቷ መሰረታዊ ችግር ብለን ከምንጠቅሳቸው ምክንያቶች መካከል ከውጭ የተቀዳው የዘመናዊ ትምህርት ሌላኛው ማሳያ ነው። ለዘመናት የተሞከረው፤ አሁንም ድረስ ተግባራዊ እየሆነ ያለው የኢትዮጵያ የዘመናዊ ትምህርት በእስከአሁኑ ጉዞው ምን የሚጨበጥ ለውጥ አመጣ? የትምህርት ሥርዓቱ ኢትዮጵያዊ ለሆነው የጋራ ባህላችን፤ ታሪካችን፤ ማንነታችን ጠብቀን ለቀጣዩ ትውልድ እንድናሸጋግር ምን ሚና ተጫውቷል? የትምህርት ሥርዓቱ ምን ያህል ተመራማሪ፣ ጠያቂ፣ አሰላሳይ ትውልድ ፈጥሯል? የከፍተኛ ትምህርት ተቋሞቻችን ካለፉ ትውልዶች የተሻለ ማሰብ የሚችል ዜጋ አፍርተዋልን? ለሚሉ መሰረታዊ ጥያቄዎቻችን የምናገኘው ምላሽ ምንም የሚል ነው።

የእኔ ኃይለሥላሴ ዘመናዊ ትምህርትና ዘመናዊ ትምህርቱ ያፈራቸው ዜጎች ከአላማው ጋ አራምባና ቆቦ መሆን ለትምህርት ሥርዓቱ መከሸፍ አንድ ማሳያ ነው። ኢትዮጵያ ለረጅም ዘመናት በኃይማኖታዊ አስተምህሮና ባህላዊ እሴቶች የተገነባች አገር መሆኗ ይታወቃል። የኃይለ ሥላሴ የዘመናዊ ትምህርት ሥርዓት ያፈራቸው ተመራቂዎች እነዚህን እሴቶች የሚያፈርሱ ሆነው ብቅ ብለዋል። ተማሪዎቹ ከአገሪቷ ነባራዊ ሁኔታና፤ ከሥርዓቱ መሰረት ጋር በሚቃረን የትምህርት ሥርዓት ስር ማለፋቸው በስተሕላ ለተከሰተው ምስቅልቅል በር ከፋች ሆኗል። ዘመናዊ ትምህርት ሲከታተሉ የነበሩ የያ-ትውልድ ወጣቶች የተማሯቸውና ያነበቧቸው ጥራዞች የግራ-ዘመም ርዕዮተ-ዓለም ውላጅ የሆነው የኮሙኒዝም-ሶሻሊዝም መርህ የሚፈለገውን ውጤት ማምጣት ሳይቻለው

ቀርቷል። የትምህርት ሥርዓቱ ሲጸዝበት የነበረው አካሄድ ነባሩን የአገሪቷ አምነት፣ ባህል፣ አስተሳሰብ ጋ ሙሉ ለሙሉ የሚጋጭ ከመሆኑም በሻገር ነባሩን ግንብ ማፍረሱ መጨረሻው ውድቀት ሆኗል።

የአበባን ደቂ በፈረንጅኛ መድሀኒት ለመፍታት መሞከር ከተቆመ ይልቅ ጉዳቱ እንደሚያመዘን ያለፉት አመታት ተሞክሮዎች በቂ ማሳያዎች ናቸው። የትግሮች ምክንያት እንደየአገሪቱ ያይዛቸው ባህል፣ ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ በራሶች አገዳር የሚለያዩ መሆናቸው፣ የመፍትሄ ያለበትም አንዲሁ ይለያያል። በመሆኑም አገራዊው ትግር አገር-በቀል በሆነባ ነባሩን አሴት ከግምት ባስገባ የትምህርት ሥርዓት ለመፈታት ካልተሞከረ በሰተቀር የወደፊቷን ኢትዮጵያ በራሷ መልከና ቁመና ማየት የምትችል አይመስለም።

ከሥርዓት ትምህርቱ መከሸፍ በተጨማሪ ለኢትዮጵያዊነት ማግኘቷ እንቅፋት ከሆኑ አበይት ጉዳዮች መካከል የመንግስታት ሥርዓት የሥርዓቱ ባህል ተጠቃሽ ነው። ማህበረሰብ ነባራዊ ትግሮችን መግዝብ በጀመረ ቅፅበት፣ ለትግሮቹ መፍትሄ የሚሆኑ መንገዶችን ለማፈለግ መቻላቸው የሚቀር አይደለም። በተለይም ከትግሮች ጀርባ የመንግስት ሥርዓት ምክንያት ዋነኛ ተጠያቂ ሆኖ ከተገኘ በሥርዓቱ ላይ ለመጽ ማጠናቀቅም አንዲሁ አይቀርም። የመንግስት ሥርዓት አንዲህ አይነት ጥያቄዎችን ማስተግዳት የሚችል ባህል ያለው ካልሆነ የአፅፋው መከበድ ውጤቱ ከሚሰጠው ለልጅ ወደአገር መሸጋገሩ አይቀርም። በመሆኑም ለአገሪቷ ለግብፁኝ ተግባራት መፍትሄ ማፈለግ ይችሉ የነበሩ ግለሰቦች ያለባቸውን መሰንዘብታቸው ዋጋ የሚያስከፍል መሰሉ ከተሰማቸው፣ ከአደባባዩ ገለል ማለታቸው የሚቀር አይሆንም።

በሥርዓቱ ተፅዕኖ ለልባ ባህል ባቢያ የአገሪቷ መሰረታዊ ትግር ከሥርዓት በላይ ለሽግረን እንዳይሄድ እንዲላለን። አንዲህ አይነት ተሞክሮዎች ናቸው ለገርዛ መንግስትን ለያይተን እንዳንመለከት እንቅፋት የሚሆኑበት። በአገጻሩ በሌሎች ሽል ባሉ አገራት የመሬቶች ተቀባይነት

በአጅገን እየወረደ መምጣት፣ በመንግስት ተቋማትና በሱሩ ባሉ ሰራተኞች ዘንድ አንዳች ተጽዕኖ ሲያሳርፍ እንመለከትም። ሰራተኞቹ ከመንግስት የተሰማቸውን የዕለት ስራ በአግባቡ መከወናቸው፣ የአገር ፍትሄና የሙያው ሥነ-ምግባር አገሪቷን ከሚመራው ግለሰብ አልያም ፓርቲ ወቅታዊ ህልውና ድር ከፍና ዝቅ እንዳይል ያደርገዋል።

የኢትዮጵያ ተሞክሮ ከዚህ የተለየ ነው። ለጊዜውም ቢሆን የመንግስትነትን ያላፈነት ተረከቦ አገሪቷን የሚያስተዳድረውን ፓርቲ ከጠላት ሁሉም ገዢ በጥላቻ በይ እንዲረባ በር እንከፍታለን። ከጠላት ፓርቲ ባሻገር ያለውን ቅልቅ አገራዊ ምስል ማየት ለመቻላችን የአገሪቷ መሰረታዊ ህልውና በሚጎዳ ተግባራት ጭምር በንግግና አገራዊነት። የጠላት ሥርዓት ሲያልፍ፣ የተሸረሸረው የአገሪቷ መሰረታዊ ህልውና አብሮ መፍሉ ስለማይቀር፣ የመንግስት ሽግግር አፍሮ በመገባት ላይ የተገጠለጠለ አንዲህን አይርገታል።

በመሆኑም ለአመታት ከፖለቲካ ሥርዓት ጋ የመጣበቅ ውርስና አባዜ ማዳበራችን የፖለቲካ ሥርዓቱን ካልተቀየርን በስተቀር ለውጥ ይመጣል የሚል አመለካከት እንዳይኖረን አፍርተናል። ሥርዓቱ ባለበት ልብቻው ትቶ ከፖለቲካ ግዕዙ ውጭ የሆኑ የጋደማት ተቋማት ምዕመን ወደተሻለ መንገድ መቅረጽ ሲችሉ፣ በተለያዩ የክፍተቻ የትምህርት ተቋማት ውስጥ የሚገኙ መምህራን ተግራምቶ በአዲስ የአመለካከት መንገድ በመቅረብ ለውጥ ማምጣት ሲገባቸው ደህንን አላማድረጋቸው በኢትዮጵያ የፖለቲካ ባህል ለውጥ ከሥርዓት መከለም ድር የተሳሰረ ለመሆኑ ማለፍ ነው።

በኢትዮጵያም እያን ላለው መሰረታዊው የተግባብ ትግር መሻው የጋራ ታሪክ የሌለን ሕዝቦች በመሆናችን አይደለም። አውነታው አለን የምንለውን የጋራ ታሪክ ላይንግዊ በሆነ መንገድ አግኝተን የሚያዘጋጅ ተቋም፣ ምህር፣ አልላይ፣ ሰነ ረታዶች ግለሰብ በአደባባዩ ማግኘት

አለመቻላችን ነው። ምንአልባትም የዚህች አገር ታሪክ ከሰሜት ነፃ በሆነ መንገድ ተጠንቶ ቢሆን ኖሮ በጎውን ብቻ ሳይሆን ደካማ የሚባሉ የታሪክ ውርሰቶችን ሁሉ እንኳ ሳይቀር ከነደካማ ማንነታቸው ጭምር የጋራ ታሪካችን ውህድ እድርገን በተቀበልናቸው ነበር።

ያሉት በጎም ይሁን ከፋ እውነታዎችን በመከድ ወደየጋራ ታሪክ ማዕቀፍ መምጣት መሞከር ከጥቅሙ ጉዳቱ ያይላል። አፄ ዮሐንስን ጨምሮ ሌሎች ነባር መንግስታት በሙስሊም ወንድሞቻችን ላይ ያደረሱትን በደል ፍትሃዊ ነው ብሎ፤ በአንፃሩ አህመድ ግራኝ በቤተክርስቲያናት ላይ ያደረሳቸው ውድመቶች ኢ-ፍትሐዊ ናቸው ብሎ መፈረጅ በሌላ መልኩም የግራኝ አህመድን ጦርነት «ወረራ» ብለን የአፄ ምኒልክ ወደ ደቡብ ያደረጉት ዘመቻ «ግዛት ማስፋፋት» ነው ካልን፤ ሚዛናችን ከወገንተኝነት የፀዳ ስለማይሆን ተቀባይነቱም የዛኑ ያህል ይሆናል። እውነታዎቹ በአንድ ወቅት የአገሪቷ አጥፊ የታሪክ ከስተቶች መሆናቸውን መቀበል ካልቻልን፤ ንትርኩ ሁኔታዎች በነበሩበት እንዲቀጥሉ እድል ከመስጠት የዘለለ ፋይዳ አይኖረውም።

የታሪክ ግምገማችን ከወገንተኝነት የጸዳ ከመሆኑ ባሻገር ከዋኔዎችን ለመበየን ድርጊቱ ከተፈጸመበት ወቅትና አውድ አፈንግጦ ለማየት መሞከር የሚገባ አይሆንም። ከዘመናት በፊት የተፈፀሙ ሁነቶችን በዛሬ ግንዛቤ ለመዳኘት መሞከር ፍፁም የሆነ ስህተት ላይ እንድንወድቅ ያደርገናል። እንደ የታሪክ ሁኔታ የተፈፀመበትን ወቅት ጊዜውን ሊገልጽ የሚችል የራሱ የሆኑ ቀለሞች ይኖሩታል። እነዚህ ቀለሞች በወቅቱ የነበረውን የባህል፣ የስነ-ልቦናና የመንግስታዊ ስርዐት መልኮች ብለን ልንከፋፍላቸው አንችላለን።

በመሆኑም ባለፈው ታሪካችን በጋራ የምናምናቸው ስህተቶች ይኖራሉ። በአንጻሩም በጋራ ትክክል ናቸው ብለን የምንቀበላቸው ድርጊቶችም ይኖራሉ። ሌሎች እንዲሁ በጋራ ሊያስማሙን የማይችሉና

ሁላችንም የማንቀበላቸው ጉዳዮች ይኖራሉ። ቁም-ነገሩ ከዚህ በኋላስ ምን መሆን አለበት የሚለው ነው። የውይይታችን መድረሻ ከዚህ በፊት በነበረው መንገድ እንቀጥል የሚል ከሆነ ውጤቱ ምን ሊሆን እንደሚችል መገመት አይከብድም። ከላይ እንዳየነው ከሌሎች አገራት የጦርነት ታሪኮች አጥፊነት በእጅጉ ያነሰው የአገራችንን የጦርነት ታሪክ በአዲስ አረዳድ ለመመልከት ያልተቻለባቸው የተለያዩ ምክንያቶች አሉ። የትምህርት ቤቶቻችን እወቃቀር ድክመት፣ ስርዓተ-ትምህርቱ ጥናትና ምርምርን ማዕከል ያደረገ አለመሆን፣ ታሪኮቻችንን በአብዛኛው የሚፅፉት የውጭ አገር ዜጎች መሆናቸው፣ የአገር ቤቶቹ ታላላቅ የታሪክ ፀሐፍት የሚፅፏቸው መፃህፍት ለአውሮፓ የኒቨርስቲዎች መሆኑ፣ ጥናቶች የሚታረሙትም የሚገመገሙትም እዚያው መሆኑና እንዳንድ ጥራዝች ወደሀገራችን ሲመጡም በላይብረሪ ተገድበው መቀመጣቸው ህዝቡ ዘንድ የመድረስ አቅማቸው እጅግ ውሱን እድርገታል።

በኢትዮጵያ የታሪክ ጥናት ትላልቅ ስራዎችን አበርክተዋል ከምንላቸው ምሁራን መካከል ፐ/ር ታደሰ ታምራት፣ ፐ/ር መርዕድ ወ/አረጋይ፣ ፐ/ር ሁሴን አህመድ፣ ፐ/ር ባህሩ ዘውዴ፣ ዶናልድ ሌቪን እና ማርካኪስን ተጠቃሽ ናቸው። ከዚህ ውጭ በሙያቸው የታሪክ ተመራማሪ ያልሆኑ ነገር ግን በፍላጎትና በተሰጥሮ የታሪክ ምርምር ያበረከቱ ግለሰቦችም ቀላል ግምት የሚሰጣቸው አይደሉም። ሌሎች በበኩላቸው ህዝባዊ ተደማጭነት ኖሯቸው ነገር ግን የታሪክ ተመራማሪ ባልሆኑ ግለሰቦች የሚተረኩ ታሪኮች አሉ። በነዚህ ግለሰቦች የሚተረክ ታሪክ ከሙያተኞቹ ይበልጥ በህዝቡ ዘንድ ከፍተኛ ተቀባይነት ሲያገኝ እንመለከታለን። ከባለሙያዎቹም ይሁን ታሪክን በፍላጎት ከሚሰሩትም በላይ እነዚህ ግለሰቦች ያላቸው ተደማጭነት የታሪክ እውነታዎችን በማዛነፍና በማጣረስ ረገድ ለሉታዊ ሚናቸው ከፍተኛ ነው።

ታሪክን በአዝማሪዎች ቅኝት ለመረዳት መሞከር፣ ከዜና መዋዕል ፀሐፊዎች ትረካ እውነታውን የምንለካ ከሆነ እውነትን በፍጹም

አናገኛትም። እንዳለመታደል ሆኖ የአገሪቷ አደባባይ የሞሉት ታሪክን በመሰላቸውና በተረዱበት መንገድ የሚተነትኑ ግለሰቦች ናቸው። ግለሰቦቹ ታሪክን ባሻቸው መንገድ እየተነተኑ መድረኩን እንዲቆጣጠሩ ያደረጋቸው የምሁራኑ ከጀረባ ማድረግ መሆኑ እውነት ነው። ለዚህ ሁሉ ምስቅልቅል የተጠናና የተደራጀ የመፍትሄ አማራጭ ማስቀመጥ የእነርሱ ድርሻ ቢሆን ከዚህ መቶ ያላፊነት አራላቸውን ገሸሸ ማድረግ መርጠዋል። የኢትዮጵያ ችግር እንዲህ ተጋኖና መፍትሄ አልባ መስሎ የሚታየው ያለፉ ታሪኮቻችን በአግባቡ መጻፈና መተርጎም አለመቻላቸው ዋነኛው ነው።

ከታሪክ እንደምንረዳው የከፋውን እልቂትና ጦርነት ያደረገው እኛ አይደለንም። በአውሮፓ ካቶሊኮችና ፕሮቴስታንቶች ለሰላሳ አመታት ያለማድረግ ተጨፋጭረዋል። ያለፈውን የታሪካችን አካል ከሌሎች የተለየና የማይታረም የሚያደርገው አንዳች ምክንያት የለም። የችግሩ ሁኔታ መነሻ ሁሉም መንግስታት ታሪክን በራሳቸው መንገድ መረዳት መፈለጋቸው የሚፈጥረው ከፍተኛ ነው። በእኔ ኃይለሥላሴ ዘመን በሰብሐር ፖለቲካ፣ በሰህይማኖት አኩልነት አንዳች መናገር አይፈቀድም ነበር። የብሔር ፖለቲካ በታ የነበረው አለመሆኑ ትላልቆቹ የእኔው ጀጌሎች ታደሰ ቡና ጩቦር እንጋፋዎቹ ባለሥልጣናት እርሞ መሆናቸው የታወቀው እጅግ ዘግይቶ ነው። እነዚህ ሰዎች በጊዜው ኢትዮጵያዊ በሚባል ጥቅል ጥንት ተጨፍለው ለመኖር የተገደዱት ከሥርዓቱ ባህሪ የተሳነ ነበር።

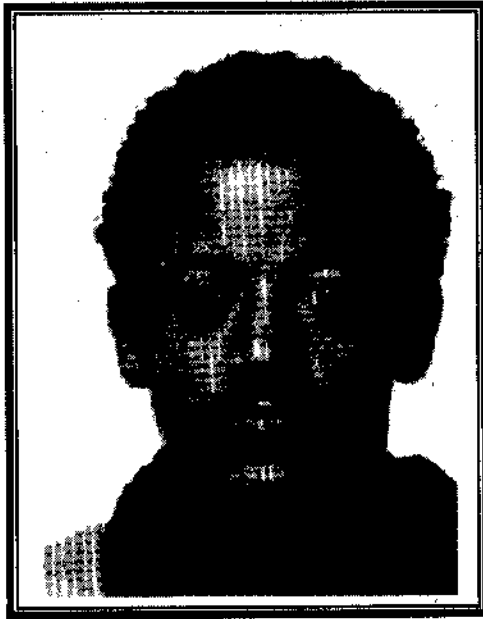
በደርግ አስተዳደር ምኒልክን ወቅት መናገር የሚቻል አልነበረም። ሥርዓቱ የኢትዮጵያን ታሪክ ከመደብ ትግል አገዢ ብቻ እንዲታይ አድርገው ቀይረውት ነበር። መንግስታት በተቀያየሩ ቁጥር ታሪክን አፍሮ መገዛት የለውጡ አካል ይመስል በሁሉም ዘንድ ተግባራዊ ተደርጓል። ሥርዓታቱ ነባሩን መላ በመላ አስመገደ በሀይማኖት፣ በሀሳብ፣ በኢኮኖሚ፣ በታሪክ አዲስ ኢትዮጵያ ለመፍጠር ሲፍጨረጨር እንመለከታለን። በዚህ አዙሪት ውስጥ ከትውልድ ትውልድ፣ ከመንግስት መንግስት እየተወረረሰና እየገለበጠ የሚሄድ አሁኑ ጥገኝነት አልተቻለም።

ዛሬም ከኢሉአዲማ ተቃራኒ ያሉ ተቃዋሚዎች ይሄንኑ አዙሪት ለመደገም እድላቸውን እየተጠባበቁ ነው።

ያለፉት እርባ አመታት ጉዞ ሲነን እንደሚለው፤ «የሞኝ አፍጫ ፍጥነት አይጨምርም» አይነት ነው። የብሔር ልሂቃት ከታሰሩበት የታሪክ እስር ቤት ወጥተው በጋራ የዲሞክራሲክ እጀጌላ ላይ ተስማምተው በመሃል መንገድ ላይ ካልተናገሩ የኢትዮጵያ ፖለቲካ በእነሱ ትውልድ ፈቀቅ የሚል አይመስልም።

በእርሞ ልሂቃት በኩል «ኢትዮጵያ የምትባል አገር ስም በጆሮይ አልሰግም» የሚለው ሲሆን፤ በአማራ ልሂቃን በኩል ደግሞ አብዛኛው የኢትዮጵያዊነት የምስክር ወረቀት ሰጪና ከልካይ አድርጎ አራሱን መሰየመ ነው። አንድ እርምጃ ወደፊት ለመሄድ አብዛኞቹ የሁለቱ ብሔር ልሂቃን እስኪሰሩ ከጠፉበት፤ አንዱ ሌላውን ከማደሰግበት የደንቆቻቸው ወይደላት ጫካዋ መውጣት እጅግ በጣም ወሳኝ ጉዳይ ነው።

ለወደፊት እድገታችን ፋና በመሆን እንዲያገለግለን ለደህንነታችንና አብርካታችን የሚያገዝ የጋራ አሴት እንዲለጠገን የቆየውንም እንዲያጠናክርን በየአካባቢው ጉበ ወደሌለው ገዳ፤ በልፍ እንደጠፋው ጉንዳን እንዲያጠቃቀም አጠነ ሆኖ የሚያገለግለን እንደሆነው ቅርሶችን «ታሪክና ታሪካችን» በመሆኑ በአግባቡና በቅጡ ልናጠናው፤ ልንተርክውና ልንዘውድ ይገባል። ብሔራዊ አላማችንን ለይተን ካልጠበቅን የጥንት ጥርታ ውስጥ መገኘታችን አይቀርም። ብሔራዊ አላማችንን ሲመናመት የምንታወቅበትንና የምንተዋወቅበትን እርግጥና ምልክት እናጣለን። ጥራሽም የማጠቅ ተግዳሮትም ሊገጥመን ይችላል። የራሳችንም ብሔራዊ ክብር እንተንላለን። በአንዱ ታሪካችን ጠባብን እንደገታችንን በልዩነታችን የሚያዩና ባሕል ለማጠናና ለማጠናከር ከሞከርን ደግሞ ሁሉ ነገር ቀና ይሆናል። በዚህ ለይነት ለሚለያዩና በልዩነታችን ብቻ ባይሆን በሚያገናኙን በሚቀረፍንና ኃይልና ክብር በሚሰጠን የጋራ ታሪካዊ ቅርሶችን ጥቦር ይበልጥ በማተኮር አቅል እንጠላለን።

ጋዜጠኛ ኃይለመስቀል በሸዋምየለህ

ክፍል ሁለት
የኢትዮጵያ አብዮት

- የፆታ ትውልድ ስር-ነቀልተኝነት
- የልሂቅነት ዕዳ
- ምን ዓይነት አብዮት?
- አብዮቱ ከሸፈነ?

የኢትዮጵያ አብዮት

ይህች ጥያቄ አብዮቱን እየዛዘመች ያለው ስርዓት የፖለቲካዊ ማሻሻያዎች ባለፈው ሪፖርት እና ለጥህህርት አብዮታዊው ጠንካራ መሳሪያ ተቋማት የተሰጡትን ባለሙያዎች ከተጠሉ በኋላ በአብዮቱ የሚያምን ባለሙያዎች አብዮት ለመቀሰብ አርግጦች መሆን አይቻልም። እንደ እነ ቴሌሳ ሰቀሪዎል (Theda Skocpol) የሉ የአብዮቶች አፕሪ መምህራን ለአብዮት ደመጣል እንጂ እያበረሰም ቢሉም፤ ሁላችንም ባለብት ከሰበሰቡ ነገሮች ሁሉ ወደዚያው የሚያመሩ ደመሰለል።

በአብዮቱ የኢትዮጵያ አብዮት ለመነጋገር የቀደመውን ትውልድ በላይ ጥህህርቱ አብዮት ቢያንስ በወፍ በረረ ዕይታ መመልከት ይጠቅማል። በተለምዶ ደው የአብዮቱ ዘንብ መሰረት፤ የከተማ ታክስ ሃገሮች የሰራ ግፊት አይግዝ፤ ከገሌ በኩል የተሰማው የወታደሮች እንታዘዝም ባይነቱ፤ የላብ አይሮች ሰላማዊ ሰልፍ እና የወሎ ችግር፤ የዓፄ ሙሉወልደ አብዮት ባይቀሰቅሱም የወላይው አገልግሎት ጉዳዮች ሆነው

ይጠቀሳሉ። የሂደቱ አመዛኛነት ኃይል ሆኖ የወጣው ደርግ፤ በውሳኔዊ እና ውጪያዊ ግራፎች እንዲሁም ትንቅንቱን ተሻግሮ መንበሩን ባደላደለው መሪው አማካኝነት የአብዮቱን ዕጣ-ረገታ ወስዷል። ይህ አብዮት ከቆ ሲል የአንድ ትውልድ የጥናት መስክ ብቻ መሆኑን ዝቅ ሲል ደግሞ ለአንደኛው የአብዮቱ ኃይል ባለ ራሮች ለመዘገብ በመጥከሩ፤ የሚጠበቀውን ያህል አብዮቱን መረዳት አዳግቷል። በሆንም ግን በላት ድርሳዎች ልክ ከሰተኩን ለመረዳት ጥቂት ነጥቦችን አስተሳሰር ማየት ይገባል። በቅድመ-አብዮቱ አስር የማይሞሉ ዓመታት ውስጥ የቆጠቀጠው የስር-ነቀልተኝነት ስነ-ልቦና፤ የነበረው የትምህርት ስርዓት ከፈጠረው ልሂቅነት ጋር ለማዛመድ መጥከር፤ የአብዮቱን አንድ መልክ ይጠቁማል። አብዮቱ ላይ የሚተነተኑትን ሰበት ክርክሮች እና የከሸፈሉ አልክሸፈኑ መግባትን በደምሳሳው መመልከትም እንዲሁ፤ ሌላ ጫቆ ይለጣል።

የ'ዎ' ትውልድ ስር-ነቀልተኝነት

የ ትውልድ በተሳሰበት ዘመን የነበረው ኢትዮጵያ፤ ልክ በሌሎች በላይ አብዮቶች በተሳሳባቸው እገራት የነበሩትን ወደ ስር-ነቀልተኝነት ሊገፋፉ የሚችሉ ተለዋጮችን ተሸከማ ነበር። ልክ በነዚህ ሀገራት አብዮተኞቹ ጉዟቸውን ከየቀረበው ጉዟቸው እንደጀመሩ ሁሉ፤ እነዚህም በአገገራዊነት ነፃ ሊበል ከሚችለው ተቋም፤ ኃ/ሥላሴ የኒዘርሲቲ ጀመሩ። በአኔ ኃ/ሥላሴ መንግስት ይካሄድ የነበረው ሀሳብን የመግለፅና የ መሰብሰብ ነፃነት አፈኛ፤ ወጣቶቹን ለሰራው ሀዝብ እንዲቆሙ ገፋቸው። ከብዙ ትግል በኋላ የጥፋት ነፃነት (ፅሁፎችን ማሳተፍና ግጥሞችን ማቅረብ) በየመሀሉ ስርዓቱን የሚተቃ ፅሁፎች በቀረቡ ቁጥር ይታሰሩ፤ ከትምህርት ይበረፋ አልቻሉ ሀገራቸው ይታገሉ ነበር። ነገር ግን ማንም ማሳተፍ እንደሚችለው እንኳ በየመሃሉ ይታተሙ የነበሩ ፅሁፎች ስር-ነቀል አስተሳሰቦችን እንዲያስፈልግ በመጨረሻም ስር-ነቀል አስተሳሰብ የነበራቸው ወጣቶች መድረኩን እንዲይዙት አስችሏል። እኔው ደግና

ሩህሩህ አባት ሆነው ለመታየት (በተለይ ለምዕራባውያን) ካላቸው ፍላጎት አንፃር ያለ የሌለ የመንግስታቸውን የአፈና መሳሪያዎች አለመጠቀማቸውን ጠቅሟቸዋል።

ተማሪዎቹ ለምን ስር-ነቀል ሆኑ? ለሚለው ጥያቄ የተለያዩ መላ-ምቶች ይቀርባሉ። በዋናነት ግን ገዝግመታዊ እና ጥቅል በሚል በሁለት ልንክፍላቸው እንችላለን።

የመጀመሪያው ገዝግመታዊ የሚባለው መግት መዋቅራዊነትን በመያዝ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ኃላፊነትን ይመረከዛል። እንደዚህ መላ-ምት ከሆነ በዋናነት በአፄው ስርዓት የተከሰተው የኢኮኖሚ ውድቀት ለስር-ነቀልተኝነት ዋና ምክንያት ነበር። የኢኮኖሚው ድቀት የሀገሪቱን አራሾች ከመጉዳት አልፎ ተማሪዎቹን እንኳን የዩኒቨርሲቲ ትምህርታቸውን ሲጨርሱ ስራ-አጥነት አጣ ፈንታቸው እንዲሆን አድርጓል። በተለይም የነዳጅ አምራች ሀገራት ሀብረት (አፔክ) የነዳጅን ዋጋ በአራት እጥፍ መጨመሩ፤ ይህንን ተከትሎም የተካሄደው የታክሲ/ሴቶይንቶ ነጂዎች አመፅ በዋናነት ይጠቀሳል።

በዚህም የስራ-አጥነት ጥያቄ ተማሪዎቹን ወደ ስር-ነቀልተኝነትና ይህንንም ስሜት ወደሌሎቹ ተማሪዎች እንዲያስተላልፉ አድርጓቸዋል።

ከዚህ ተለዋጭ ጋር ተያይዞ የሚነሳው የአጠቃላይ ሀገራዊ ማሻሻያ እጦት ነው። የዘመናዊት ኢትዮጵያ ታሪክ እንደሚያሳየው መጀመሪያ በአፄ ምኒልክ ቀጥሎም በአልጋ ወራሽ ተፈሪ ዘመን በተለያዩ መንገዶች ለዘመናዊ ትምህርትና ተያይዞ ለሚመጣው የዘመናዊ እሴት የተጋለጡት ቀዳሚዎቹ ዘመናዊ ልሂቃን፤ መጀመሪያ ከኢያሱ ለጥቆም ከተፈሪ ጋር የተለያዩ ሪፎርሞችን በማድረግ ሀገሪቱን ለማዘመን ታትረዋል። አልጋ ወራሹ ተፈሪ ግን ወደ አፄነታቸው መንበር ሲጠጉ፤ ተጠግተውም መሰንበት እንደሚችሉ ሲያምኑ በአንፃራዊነት ዘመናዊ ሊባል የሚችል ሀገ-መንግስት ካስረቀቁ በኋላ የልሂቃኑን ሀሳብና ልሂቃኑን ወደጎን ገፏቸው። ስርዓታቸውም ተቃዋሚ

ማሻሻያ ከማድረግ ይልቅ ባለበት እንዲረግጥ በመገደዱ የሀገሪቱ ችግሮች እየባሉ ሄዱ። ይህ ሁኔታ ሪፎርም ለሀገሪቱ እንደማይበጃት እንዲታመን አደረገ። ስርዓቱን ከመገልበጥ በመለስ መፍትሄ እንደሌለም ተሰበከ። እንደተባለውም “ጊዜው አየነገደ ሲሄድ፤ ለሀመሙ የሚታዘዘው ከኒን ምሬትም እየጨመረ መጣ።”

የዚህ መላ-ምት ችግር ተጨባጭ ሁኔታውን በአግባቡ ያለመረዳት ይመስላል። ተራማጅ ስር-ነቀልተኝነት ከሪፎርም መከራ በኋላ (ያለመሳካቱን ተከትሎ) አብዮት እንደሚከተል ያምናል። እውነቱ ግን እንዲህ አይመስልም። ወጣቶቹን ወደ ስር-ነቀልተኝነት የመራቸው፤ የሀገሪቱን ችግሮች (ተጨባጭ ሁኔታዎች) በተለያዩ ኃላፊዎች ታግዘው በመመርመር የደረሱበት ድምዳሜ ነበር። ይህ ማለት የሀገሪቱን ችግሮች ለመመርመር የተጠቀሙበት ኃላፊዎች (Marxism-Leninism) ችግሮቹ ምንም ያህል ቅርፃቸውን ሳይቀይሩ መፍትሄውን ግን ከሪፎርም ወደ አብዮታዊ መልስ መሩት። የስር-ነቀልተኝነታቸው መንስኤ የሀገሪቱ ችግሮች ጥልቀት ሳይሆን ወጣቶቹ ለርዕዮተ-ዓለሙ የነበራቸው የቀደመ አፍቅርት ነበር። ለርዕዮተ-ዓለሙ የነበራቸው ቅጥ-ያጣ ፍቅር ከታሪካዊ ዕውነቶች በላይ በሰጠባቸው። የዛን ጊዜዋ ኢትዮጵያ የሆነችውን ሳይሆን ሐሰቱ የሶሻሊዝም ስላሴዎች የተናገሩት ሁሉ የተሻለ ዋጋ ተሰጠው። ተጨባጭ የታሪክ ሀቆች ለኃላፊነቱ እንዲሰማሙ ተደርገው ይከለሱ ይዙ።

ማርክሲዝ-ሌኒኒዝም «የብሄር ጥያቄ መሠረታዊ ተቃርኖ ነው» ስለሚል ብቻ፤ የኢትዮጵያ ታሪክ ለጥያቄው እንዲሰማማ ተደርጎ ይተርጎም፤ ይተነተን ጀመረ። ለምሳሌም ያህል የትግራይ ወጣቶች፤ ትግራይ ከኢትዮጵያ ተነጥላ ኖራ የምታውቅ ይመስል «አገረ-መንግስት ('Nation') ነች» ብለው ያምኑ ነበር።

ሌላኛው የዚህ መላምት ችግር የሚነሳው፤ ብዙዎቹ አብዮተኛ ወጣቶች የመጡበትን የተሻለ የቤተሰቦቻቸውን የኢኮኖሚ ደረጃ መዘንጋቱ

ነው። አብዮተኞች ወጣቶች በጊዜው መሐከለኛ መደብ ከሚባል የማህበረሰብ ከቆል የወጡ ነበሩ። ከነርሱ በተጨማሪ የዘመኑ መኳንንት (Nobility) እና የባለስልጣን ልጆች መኖራቸውን መላ ምክር ይዘገባል። ከተባለ ቤተሰብ የመጡት በደህው (በፊው ሆዝብ) ከመጡት የበለጠ ስር-ነቀል እንደነበሩ ለማስረዳት እንደ ምሳሌ አንዱ። የዛን ዘመን ወጣት ተማሪዎችና ልሂቃን በማሰባሰብ ረገድ ከሌሎች የማይተናነው መሊሶን በ1960 ሀምበርማ፤ ጀርመን ላይ ሲመሰረት፤ ከመሰራታቸው አንዱ እንደነበረው ሃያ አምስት መሰራቶች በዘመኑ ሊያጥራቸው የሚችል የተባለ የትምህርት ደረጃ ነበራቸው። ብዙዎቹ የመጡት የተባለ ገቢ ካለው ቤተሰብም ነበር። ከመሃለቸው ለፊቸው ወይም ወዘደር አልነበረም። በአዚህም እነዚህን ወጣቶች ያገለገላቸው የኢኮኖሚ ችግር ነው የሚለው ከክር ብዙ ለያራምድም።

የጊዜውን የስር-ነቀልተኝነት መንፈስ ለመረዳት የተባለው አካሄድ እንደሁለተኛው መላ ምክር፤ የዘመኑን ተለዋጮች በሙሉ አጠቃሽን ለመመልከት በመምከር ነው። ያ-ትውልድን በጥልቀት በማጥናት ቀዳሚ የሆነው የባህር ማላ ወይዘሮ እንደነበሩት በ1950ዎቹ መጨረሻና በ1960ዎቹ መጀመሪያ ብዙዎቹ ተማሪዎች (በአብዛኛው በሀገር ውስጥ የሚገኙት) ለዘብተኛ አመለካከት ቢኖራቸውም፤ ጥቂት ተማሪዎች ይህን መንፈስ ወደ ስር-ነቀልተኝነት ለማግረፍ ታል።

ጉዳዩን የመረመሩ እንደሚሉት፤ ስር-ነቀልተኝነት ማለት ብዙሃኑ ተማሪ ማርክሲስት የሚሆንበት ሂደት ማለት አይደለም። በየትኞቹም አብዮት ባስተናገዱ ሀገራት (በተለይ በ3^{ኛው} ዓለም) እንደሆነው፤ ጥቂት ስር-ነቀል ተማሪዎችና ልሂቃን የዘመኑን መንፈስ ወደዚያ ይመሩታል እንጂ። የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንደውም ዋና መግለጫቸው ፖለቲካዊ ለዘብተኝነታቸው ነበር። ይህንን ለማረጋገጥ የሰሜን አሜሪካ ተማሪዎች

ይቃላል።

“የኢትዮጵያ የተማሩ ወጣቶች በሌሎች ሀገራት እንዳሉት ለኩዮቻቸው ማህበረሰባዊ ጉዳዮችን አያሳለሉም። ታሪካቸው ለኢትዮጵያ መጨነቃቸውን አይናገርም። ከዚህ ይልቅ በሌሎች መሰል ሀገራት በማይስተዋል መልኩ፤ ራስ-ወዳድነት፤ ጨለምተኝነትና የንግድ ፍቅር ዋናዎቹ መግለጫዎቻቸው ሆነዋል።” (ትርጉም)

የፈረንሳይን እና የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄን ያጠኑ መምህራን እንደሚያስሉት፤ የጥቂት ስር-ነቀልተኞችን ወደዘመኑ መሪነት መሻገር ከትምህርት ስርዓቱ ጋር ይቆራኛል። ሌሎች ፀሐፊዎችም እንደነገሩን ከአብዮቱ ቀደም ብሎ ባሉት ዓመታት ከመጀመሪያ ደረጃ እስከ የኒቨርስቲ ትምህርታቸውን የሚያቋርጡ ተማሪዎች ይበዙ ጀመር። የኒቨርስቲ ጨርሰው የሚወጡትም ተማሪዎች ዕጣ ፈንታቸው ስራ-አጥነት ሆነ። የትምህርት ስርዓቱ የሀገሪቱ የኢኮኖሚ ከሚችለው በላይ ተማሪዎችን ያስመርቅ ጀመር። በእነዚህ ወጣቶች አካባቢ የተፈጠረው ቅሬታ ለስር-ነቀልተኞቹ ተማሪዎች አካሄድ የተመቻ ሁኔታን ፈጠረላቸው።

ከዚህ በተጨማሪ ያለው ስርዓትም ሆነ የኒቨርስቲው ለዘብተኛ ድምፆች ወደመድረኩ የሚመጡበትን ሁኔታ ሊያመቻች አልቻለም። ይልቁንስ አመፆችንና ጥያቄዎችን ሊያስተናግድ የሞከረበት መንገድ ስር-ነቀልተኞቹን ተገዳዳሪ አልባ የንቅናቄው መሪ አደረጋቸው። ብዙዎቹ ተማሪዎች ያሳለባቸው የነበረውን የኑሮ መወደድ፤ ስራ-አጥነት፤ ሙስና እና የመሳሰሉትን ማህበራዊ ችግሮች ህዳጣን አብዮተኞች ወደስርዓቱ መሰረታዊ ውድቀትነት አሸጋግሩት። ስርዓቱ ካልተወገደ ችግሮቹ እንደማይፈቱ ለማሳመን ታተሩ።

እኒህ ህዳጣን ያልናቸው ስር-ነቀልተኞች እነማን ናቸው? የሚለው ጥያቄ ራሱን ‘ከርኩዳይል’ ብሎ ወደጠራው ህቡዕ ቡድን ይመራናል።

እ.ኤ.አ. በ1963 ዓ.ም. ከዛ ቀደም ብሎ የማርክሲስት ሌኒኒስትን ፅሁፎች ማንበብ የጀመሩ ወጣቶች በተጠቀሰው አካዳሚክ ዓመት ራሳቸውን 'Crocodile' በሚል «ህቡዕነትን ፤ ሚስጥሯቸውን፤ አደገኛነትንና የማይገመት ባህሪን» ሊያመለክት የቻለ ስያሜ በመስጠት እንቅስቃሴያቸውን ጀመሩ። በዋናነት በብርሃን መስቀል ረዳና ጥላሁን ግዛው የሚመራው ይሄ ቡድን እንደአንዳንዶች ግምት ከ50-75 አባላት ነበሩት። ራሳቸውን ሌኒን ለሚለው «የሙሉ ጊዜ አብዮተኝነት» ፅንሰ ሀሳብ ያስገዙት ወጣቶች የኒቨርስቲውን ዕውቀት እንደማግኛ ሳይሆን ፖለቲካዊ የማይራጁ ተቋም አደረጉት። [ከዘመናት በፊት ይህን መሰል ጉዳይ ማለ ዜዱንግ ዳህናን ፈርሶት ኖርማል ቲቸርስ ትምህርት ቤት ሲገባ መፈፀሙን እኒህ ወጣቶች ማንበባቸውን ልብ ይሏል።] ሀሳባቸውን በመግለፅ ላይ የደረሰውን አፈና ከመተቸት አልፈው ውስጥ ለውስጥ ከፍተኛ የሆነ የማይራጀት ስራ ለመስራት ችለዋል። ይሄን ፍላጎታቸውን ዕውን ለማድረግም አዲስ አበባ ውስጥ ያሉት የኒቨርስቲዎችና ኮሌጆች ያሏቸውን የየራሳቸውን የተማሪ ማህበራት አፍርሰው አንድ ወጥና ለሰሻሊስት ስርዓት የተገዛ ማህበር ለማቋቋም ታተሩ። ከብዙ ውጥንቅጥ በኋላ እ.ኤ.አ. በ1966ዓ.ም. ተሳካላቸው። ከዛ በፊት የተለያዩ የተማሪ መጽሔቶች ቢኖሩም፤ ዋነኛ ግባቸው ቀሪውን ሰፊ ተማሪ በአዕማድ አፍራሽነት ስነ-ልቦና የሚገራ፤ «አብዮት የራት ግብዣ» እንዳልሆነ እና ወደግማሽ ክፍለ-ዘመን እየተጠራ የነበረውን ግዙፍ ስርዓት ለማውደም አገሪቷን በደም ባህር መዝፈቅ የዘመኑ መንፈስ እንደሆነ» የሚሰብኩ መጽሔቶች ተተኩ። እንደታመነውም ሆነ።

የልሂቅነት ዕዳ

የኢትዮጵያ ዘመናዊ ትምህርት አንዱ ችግሩ ልሂቅነትን ማበረታታቱ ነው። የዚህ ልሂቅነት መለዩ የትኛውም ኢትዮጵያዊ እና ባህላዊ (ሀገር-በቀል) የሆነው ሁሉ የሚናቅበትና እንደኋላቀር የሚቆጠርበት፤ በሌላ ጎኑ የትኛውም ምዕራባዊ የሆነ ሁሉ ዋጋ እንዳለው የሚታሰብበት

ነው። ዘመናዊ የተባለው የትምህርት ስርዓት ያበቀለው ልሂቅ ነት፤ የቀድሞትን መምህራን በሙሉ በህይወት እንዳለ «አፅዕ -ቅሪት» የሚቆጥር፤ ከዚህም የተነሳ እነርሱን ያለመስማት መብት ለራሱ የሰጠ ማንነት ነው። በዚህ ዓይነት ስርዓት ውስጥ ያደጉት ወጣቶች ራሳቸውን አይነኬ እና ምትክ አልባ የኢትዮጵያ ሀዝብ አዳኞች አድርገው አሳመኑ። ይሄን አይነት ኖርሲዚዝም /Narcissism/ የተጠናወተው የዘን ጊዜው ልሂቅ፤ አንደኛው መነሻው ሀገሪቱ ራሷን ለማዘመን ከመረጠች ው አማራጭ ጋር የሚጋመድ ነው። ይኸውም መዘመን ማለት ሌሎች ምዕራባውያን ሳይንስና ቴክኖሎጂን ተጠቅመው ስለሰለጠኑ፤ ኢትዮጵያም የተማሩ ልጆቿ ይሄን መንገድ እንደሚያስጀምሯት ማመኗ ነበር። ስለዚህም ለተማሪዎቿ ከፍተኛ ግምት ነበራት። በዘመናዊ ትምህርት ውስጥ ማለፍ የሳይንስን እውቀት ስለሚያስጨብጥ በብዙ ኢትዮጵያውያን ዘንድ ልሂቃኑ ሀገሪቷን ከጥልቅ ኋላቀርነት ወደ ዝመና እንደሚያደርሷት ታምኖ ነበር። እናም እነርሱ የሚሉትን ከመስማትና ከመከተል ያለፈ ምርጫ አልነበረም።

የተማሩትም ያልተማሩትም ኢትዮጵያውያን ዘመናዊ ትምህርት ይዞት የሚመጣውን ማህበረሰባዊ ስልጣኔ ዋጋ የሰጡበት ሌላኛው ምክንያት፤ እያይዞ የሚያስተረጉመውን ምዕራባዊ ማንነት በመገንዘብ ነበር። ሁለቱም የማህበረሰብ ክፍሎች የሀገሪቱ ችግሮች ከባህላዊ ኋላቀርነት ጋር እንደሚያያዝ ማመናቸው፤ መጀመሪያ ባህሉን ምዕራባዊ ማድረግ የዘመና ጅማር እንደሆነ እንዲታሰብ አድርጓል። ለእዚህ ስርዓት መዘመን ማለት ሀገሪቱን ከታላቅ ዕንቅፋት መቀስቀስ ነበረ። ይህን ለማድረግ ከቴክኖሎጂ ዕውቀት በፊት የምዕራባውያን ሀሳቦች፤ ዕሴቶችና ተቋማት ቀድመው ወደ ሀገር ውስጥ እንዲገቡ (አልም እንዲጠለፉባት) ተደረጉ። ስለዚህም ነበር የአፄ ኃይለሥላሴ የኒቨርስቲ ሲመሰረት መስራች የነበሩት የቴክኖሎጂ አልያም የሳይንስ መምህራን ሳይሆኑ የሃይማኖት ሰዎች እንዲሆን የተመረጠው። ሀገሪቱን የማሰልጠን ተልዕኮ የተሰጠው ዘመናዊው የትምህርት ስርዓት ሀገር-በቀሉን ልሂቅ ወደጎን ትቶ ሀገሪቱን ያደረጓትን

ያደረጓት ዘንድ ለወጣቶቹ አሳልፎ ሰጣት። ወጣቶቹም ስቅታችኋልና አዘምኑን መባላቸውን እንደታሪካዊ ዕዳ ቆጠሩት። ይህን እምነት ምሉዕ ለማድረግም ፖለቲካዊ መሪነትን መያዝ እንዳለባቸው አመኑ። አልያም ደግሞ ሁኔታውን በደንብ እንዲያሳየን «ቻሌንጅ» መጽሔት ላይ ወጣቶቹ ከፃፉት እንጥቀስ - እንዲህ ብለውን ነበር፡-

“እነራችንን ከረሻም ዘመናት እንቅልፏ መቀሰቀስ እና ሀዘቧን ከጠንካራው የአምባገነንነት ሽምቀቆ ማላቀቅ፤ ትከሻችን ላይ የተጣለ ሽክም ነው።” (ትርጉም)

ይህን መሰሉን እስከዚህ ጊዜ የተራዘመ የዘመናዊ ልሂቅነትን ዕዳ፤ አንድ የዘመኑ አጥኚ፤ እንዳለው «ኢትዮጵያ ፀረ-ቅኝ ግዛት ጦርነቶቿን በሜዳ ላይ አሸነፈች፤ የትምህርት ክፍል ውስጥ ግን ተሸነፈች» በማለት ያስቀምጠዋል።

ምን አይነት አብዮት?

ይህንን የኢትዮጵያ አብዮት አስመልክቶ፤ በሊቃውንቱ የሚቀነቀኑ ታሪኮችን በሶስት ገፆች ልንከፋፍላቸው የሚችል ይመስላል።

የመጀመሪያው ሁኔታ፤ አብዮቱን ብሉይ ማህበራዊ ለውጦችን ያስተናገደ አድርጎ የሚያቀርበው አረዳድ ነው። በዚህ ምልክታ መሰረት፤ በአነስተኛ ወታደራዊ መኮንኖች የተመራው የለውጥ ሂደት ወደምልዓት የሚጠጋ ሶሻሊስታዊ ሽግግር ነው። ምዕራባዊ መሸ ያላቸው አጥኚዎች በሶስተኛው ዓለም ከተካሄዱት አብዮቶች በስኬታማነቱ እጅ የለውም የተባለውን ለውጥ በከፍታነቱ ባለመመዝገባቸው የሚወቅሰው ይኸ ሁኔታ፤ ለማሳያነት ዋናኛ የሚላቸውን ስር-ነቀል ለውጦች በማስረገጫነት ያነሳል። የከተማና የገጠር መሬት በማዕከላዊ መንግስቱ ስር መሆን፤ የምርት ሂደቱን የሚያሳልጡ ተቋማት ወደ መንግስታዊ ባለቤትነት መዞር እና በተለይም የገጠር የገበሬ ማህበራት መቋቋም በቀዳሚነት ይጠቀሳሉ። የድህረ-አፄዎ

ኢትዮጵያ ዓለም አቀፍ ዝምድና ከምዕራብ ወደ ምስራቅ መሻገሩን ጨምሮ፤ ፍፁም ስር-ነቀል ማህበራዊ ነውጥ ተካሂዶ በአንድ ሁሉን ጠቅላይ በሆነ የማርክሲዝም-ሌኒንዝም ርዕዮተ-ዓለም ምሪት ስርዓታዊ እውቃቀሩ መከወኑ፤ የሶሻሊስት አብዮት ለመሆኑ ተሟጋቾቹ ይከራከራሉ።

ሁለተኛው ጫፍ፤ በዘውግ ብሄርተኞች የሚቀነቀነው ሁኔታ ነው። ክርክሩን አጥብቀው በመያዝ የሚታወቁት የኦሮሞና የትግራይ ብሄርተኛ ልሂቃን ናቸው። በአነርሱ ክርክር መሰረት፤ ኢትዮጵያ እንደ ሀገር የቆመችው በአፄ ምኒልክ የደቡብ ወረራ በመሆኑ እስከ አብዮቱ መነቃቃት ድረስ በቅኝ-ገዢ እና ተገዢ ብሄሮችና ይህንኑ የገዢ ተገዢነት ነባራዊ ሁኔታ በሚያስቀጥል ማህበረ-ፖለቲካዊ ስርዓት ነበር። ዓመፁ የተፀነሰው በዋናነት በዚህ በቅኝ ገዢ ስርዓት መንበር የተነሳ ቢሆንም፤ አብዮት መባል እንደማይችልም ይከራከራሉ። በዓመፁ የወደቀውን የመሬት ስሪት ላይ የተመሰረተውን አውቶከራቲክ ስርዓት ባህሪያት፤ ሁለቱም የተጠቀሱት የክርክር መስመሮች በጋራ የሚቀበሉት ቢሆንም፤ በድህረ-አብዮቱ የተቋቋመውን መንግስታዊ መዋቅር በአንድ ገፅ አይመለከቱትም። ለዘውግ ብሄርተኞቹ የወደቀው የሸዋ-ክርስቲያን የበላይነትን ያነበረው ገዢ መደብ ቢሆንም፤ የተተካውም ሆነ አብዮቱ የተመራው ከዚያው የቋንቋና የሃይማኖት ስብስብ ነው። የመሬት ጥያቄውና ተከትሎ የመጣው የመሬት ስሪት ማሻሻያ ስር-ነቀል አዋጅ፤ በዋናነት በወቅቱ በነበረችው ደቡብ ኢትዮጵያ የሰፈነውን የጭሰኝነት ማህበራዊ ስርዓት ቢበታትነውም፤ የማዕከላዊ መንግስቱ ከአንድ አካባቢ (ቋንቋ) በመጡ የበታች ማዕረግ መኮንኖች መዋቀሩ የማን አብዮትን ሲሉ እንዲጠይቁ እንዳደረጋቸው በስፋት ፅሁፍ። የመጀመሪያው የወያኔ አመፅ መሸም ሆነ ከወሊጋ እርሞ ኮንሬደራሽን አንስቶ እስከ ባሌ የገበሬ አመፅ ድረስ ያሉትን ገቅናቄዎች ማህበረ-ባህላዊ ጥቅል ቅሬታዎች አላስተናገደም የሚሉት እነዚህ ልሂቃን፤ ከአማርኛ ቋንቋ ተናጋሪው ውጪ ላለው የትኛው ማህበረሰብ ክፍል የ66ቱ አብዮቱ የቅርፅ እንጂ የይዘት ለውጥ እንዳላመጣላቸው ያምናሉ።

ሦስተኛው ዕይታ ማዕከላዊውን መንገድ የሚመርጠው ከርከር ነው። ብሉይ ማህበራዊ አብዮት ተካሂዷል የሚሉትንም ሆነ አብዮት በፍፁም አልተነሳም ከሚሉት ተሟጋቾች የተመረጡ የክርክር ጭብጦችን የሚወርሰው ይኸኛው መግት፤ አብዮት ከሚለው ቃል ይልቅ ሽግግር የሚለውን ይመርጣል። ሽግግሩ በአብዮትነት እንዳይጠራ ያደረገው፤ ስር-ነቀል ለውጦች ባለመካሄዳቸው ሳይሆን በጎ አገራዊ ትሩፋት ባለማምጣታቸው እንደሆነ ይጠቀሳል። የዘመኑ ዋነኛ መሰባሰቢያ የነበረው የመሬት ባለቤትነት ጥያቄ ምላሽ እንደተሰጠው ቢቀርብም፤ የገበሬውን ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ ህይወት ባለመቀየሩ አብዮት ለመባል እንዳይችል ተደርጓል። የገበሬው ሁሉ-ዓቀፍ መከራ በድህረ-አብዮት ዘመንም መቀጠሉ፤ የማዕከላዊ መንግስቱ መሰረቶች ከመጠናከር ይልቅ በከፍተኛ ሁኔታ መላላታቸው፤ የምርት ሃይሎች ከቅድመ-አብዮቱ በላቀ መልኩ ኢኮኖሚያዊ ለውጦችን ያለማምጣታቸው፤ በዚህ ዕይታ ገፊዎች የሚጠቀሱ ነጥቦች ናቸው። በባህር ማዶ እና በሀገር ውስጥ መምህራን የሚውጠነጠኑት እነዚህ ሶስት ክርክሮች፤ በብዙ ገፁ ግራ-ዘመንም የአብዮት መተንተኛ ማዕቀፉን ከመጋራታቸው አኳኛ፤ አልፎም በቀጥታም ሆነ በአካላዊ ርቀት ተሳታፊ በነበሩ (ወይም ለአንዱ ዕይታ የቀደመ ፖለቲካዊ ዝግግር ባላቸው) ፀሐፊዎች መቅረባቸው፤ አብዮቱ ላይ ያሉት አተካራዎች ለረዥም ጊዜ የሚቆዩ ይመስላል።

አብዮቱ ከሸፈነ?

በግብታዊ አነሳስና ጉዞው ላይ ከርከር የሚይሰማበትን ያን አብዮት፤ ያሳካቸውን እና ረግጦ ያለፋቸውን የቀደሙ ማህበራዊ ጥያቄዎች በማንሳት፤ እንደከሸፈ የሚናገሩ ድርሳናት በርከት ያሉ ናቸው። ተሳክቷል ከሚሉት ይበልጥ በውድቀቱ ልክ ላይ የሚነታረኩ ፀሐፊያን በዛ ያሉ ናቸው። የሁለቱንም ክርክሮች ስንፈትሽ የምናገኘው አንድ፤ በጥምዝምዝ የሚቀርብ መነሻዊ መላምት አለ። ይኸውም፤ ከስተቱን እንደ ፖለቲካዊ

አብዮት ወይስ እንደ ብሉይ ማህበራዊ አብዮት ይመስላል የሚለው ነው። ከተለምዶው ሲባዛ ማርክሲስታዊ፤ እነሰ ሲል ደግሞ ሌኒንስታዊ በሆነ ሀሳባዊ ማዕቀፍ አብዮቱን የሚገመግሙ በከሸፈቱ ላይ ከርከር እያነሱም። ነገር ግን፤ ከቀዝቃዛው የዓለም ጦርነት ማብቃት ወዲህ የተሻለ የአብዮት ማጥኛ ዘዬ ሆኖ የወጣውን ሊበራል የሆነ ፓራዳይም ስንተራሲ፤ የኢትዮጵያ አብዮት ከገጠመው አልያም ከሆነው የተለየ እንዲሆን መጠበቅ የሚቻል አይመስልም። «አብዮት ያለ ደም» እንደማይከወን ጎልዮቶችም ሆኑ የታሪክ መዝገቦች ከመመስከራቸው ባሻገር፤ ያ አብዮት በብሉይ ማህበራዊ አብዮትነት ከተለከ፤ ከአቻዎቹ የፈረንሳይ፤ የሩሲያና የቻይና አብዮቶች የተለየ መንሸራተት እንዳልገጠመው ይነሳል።

የእነዚህ ሶስት ማህበራዊ አብዮቶች አጥኚዎች በስፋት እንደሚከራከሩት፤ ማንኛውም ወደ ማህበራዊ አብዮት የሚያዘግም ሀዘባዊ እንቅስቃሴ ሁለት እርከኖች አሉት። የመጀመሪያው፤ የስርዓቱን ምስሰዎች የሚነቀንቀውና ተቋማቱን ወደ ሁሉን ፍላጎት አቻቻይነት ለመቀየር የማሻሻያ አማራጭን የሚከተለው ፖለቲካዊ አብዮት ነው። በዚህ ስያሜ እንደሚጠሩት የእንግሊዝ፤ የአሜሪካና የቅርብ ጊዜው የአረብ ፀደይ እንቅስቃሴዎች ሁሉ፤ የዚህ መሰሉ አብዮት ግብ ገዢውን መደብ በሌላ ዴሞክራሲያዊ መብቶችን ወደሚያከብር ስርዓት መቀየር እንደሆነ ምሁራን ይናገራሉ።

በኢትዮጵያ አውድም፤ የአፄ ኃይለሥላሴን ስርዓት ፖለቲካዊና ሲቪል መሰል መብቶችን ወደሚያከብር ሕገ-መንግስታዊ ስርዓት በመቀየር ብቻ የተነሳሳ ንቅናቄ ቢሆን፤ እንደፖለቲካዊ አብዮትነቱ እነዚህን መብቶች የሚያከብር ስርዓት ባለመገንባቱ በከሸፈት ሊነቀስ ይችላል ነበር። ነገር ግን የአብዮቱ ሁለቱ መሰረታዊ ጥያቄዎች እንቅስቃሴውን ከየፖለቲካ አብዮትነት በላይ እንዲሻገር የሚያስገድዱ ነበሩ። የመሬት ለአራሹ እና የብሄር ለኩልነት ጥያቄዎች፤ ማዕከላዊ መንግስቱን ዴሞክራሲያዊ በማድረግ ብቻ የሚመለሱ

አልነበሩም። በጭሰኝነት ማህበራዊ አወቃቀር ላይ የቆመውን ባላባታዊ ስርዓት እና በአንድ ቋንቋ፤ ባህላዊ ዕሴት እና የሃይማኖት የበላይነት የተዋቀረውን አገር፤ በስር-ነቀልተኛ አመፅ ደግሞ ማዋቀርን ግድ ማለቱ፤ እንቅስቃሴውን ከፖለቲካ አብዮትነት በላይ አሻግሮታል። ይሄ ነገራዊ እውነትም፤ የሂደቱን ሁለተኛ ዕርክን ወልዷል። ማህበረ-ኢኮኖሚያዊ እና ፖለቲካዊ አወቃቀሩን አፍርሰው በመገንባት የተሻለች ኢትዮጵያን እንደሚያዋልድ ያመኑ ግራ-ዘመም መሀከለኛ ምሁራን፤ ተማሪዎች እና የቢሮክራሲው አባላት፤ እንቅስቃሴውን ወደብሉይ አብዮትነት መርተውታል። እንደሌሎች ሀገራት አብዮቶች ሁሉ (ፈረንሳይ፣ ቻይና እና ሩሲያ) ይሸኛው ሁለተኛው እርክን፤ የግራ-ቀኝ ልሂቃንን ደም አፋላሽ ትንቅንቄቸን መቀስቀሱ ነባራዊ ግዴታ ሆኗል። በትንቅንቄ ሂደትም፤ ስር-ነቀልተኛ ልሂቃን የአብዮቱን የመጨረሻ ማህተም ያሳርፋሉ። የኢትዮጵያው አብዮትም፤ የተነሳበትን ሁለት ዋነኛ ጥያቄዎች በሚገባ መልኩ ስርዓታዊ ተካታቸነት እንዲኖራቸው ለማድረግ፤ ማህበራዊ አብዮቶች ግድ የሚሉትን ሂደቶች መጓዙን ተከትሎ የታዩትን ሁኔታዎች በመጥቀስ በከሸፈነበት ማንሳት ብዙም ረብ እንደሌለው ይጠቀሳል። እቻቻይ ፖለቲካዊ ስርዓት ያለመፈጠርን የህዝባዊ መንግስትን አሰመምጣት መሰል ነጥቦችም ለዚሁ አብዮቱ ከሸፈነ ለሚለው ክርክር በማሳያነት ይነሳሉ። ነገር ግን የትኞቹም ማህበራዊ አብዮቶች እነዚህን የተጠቀሱ ጭብጦች አላዋለዱምና የኢትዮጵያውኑም የተለየ የሚያደርገው ነገር ያለ አይመስልም። በቻይና ማለ፤ በሩሲያ ሌኒን፤ በፈረንሳይ ናፖሊዮን እንደመጡት፤ በኢትዮጵያም መንግስቱ ኃይለማርያም መውጣቱም፤ እንደማህበራዊ አብዮት ተጠባቂነት ስለሚኖረው፤ አብዮቱ አልተሳካም የሚለውን መከራከሪያ ጎደሎ ያደርገዋል።

በነዚህ በከፊል ከተጠቀሱት የክርክር ነጥቦች ባሻገር፤ ስለአብዮቱ ከተሰተዋሉ ጉድለቶች ሁለት ጉዳዮችን ማንሳት ግን ይገባል። የመጀመሪያውና ብዙውን ጊዜ ሰፊ ያለ ቦታ የማይሰጠው ጭብጥ፤ የአብዮቱ

ከተማ ተኮር የመሆን ጉዳይ ነው። በዋጋ ንረት ግብታዊ ጀማሪውን ሲያገኝ፤ የተደረጉት ተደጋጋሚ ሰላማዊ ሰልፎች የተደራጁት በከተማ ሰራተኛው መደብ ነበር። በቀጣይ ሲከውኑ የነበሩት ከፊል ድርጅታዊ እንቅስቃሴዎችም በዋናነት በዋና ከተማዋ ብቻ የተቀነበቡ መሆናቸው፤ ሰፊ ያለ ህዝባዊ መሰረትና አሳታፊነት ሳይኖረው እንዲካሄድ መደረጉ፤ ሊገኙ ይችሉ የነበሩ ሀገራዊ ጥቅሞችን አጉድሏል። በተለይም፤ አብዮቱ የተጠነጠነባቸው ጥያቄዎች ከከተማው የማህበረሰብ ክፍል ይልቅ የሰፊውን ገቢ እና አርብቶ አደር ህልውና የሚመለከቱ ቢሆኑም፤ ይህን አርሶ አደር የአብዮቱ ማህበራዊ መሰረት አድርጎ መንቀሳቀስ አለመቻሉ ሁነቶቹን በፍጥነት ወደአሉታዊነት ቀይሯቸዋል።

ሌላኛው ጉድለት ተደጋግሞ የሚጠቀሰው የተደራጁ ስብስቦች አለመኖር ነው። ድርጅቶቹ ዘግይተው ለመምጣታቸው የአብዮቱ ግብታዊነት በምክንያትነት ቢነሳም፤ ዋነኛው ክፍተት ግን አብዮተኞቹ ቅድመ-አብዮታዊ ነባራዊ ሁኔታዎች አብዮቱን እንደፀነሱ በሚገባ ካለመረዳታቸውም እንደሆነ መጥቀስ ይቻላል። እነርሱ ከታመኑለት ርዕዮተ-ዓለም አኳያም፤ የአብዮተኝነት መሰረታዊው መለዮ፤ ያሉት ሐብዮታዊ ሁኔታዎች አብዮትን ለመቀስቀስ የሚኖራቸውን ድርሻ በቅጡ መገንዘብ መሆኑን ሰናከል፤ ጉድለቱ የእንቅስቃሴው መፍጠን ብቻም ሳይሆን የልሂቃኑ ከሁኔታዎቹ የነበራቸው አለምጋዊ ተነቃይነትም ጭምር እንደሆነ እንገነዘባለን።